

Tungkol Saan ang Modyul na Ito?

Nabalitaan mo na ba ang tungkol sa nakamamatay na sakit na AIDS? Malamang ay narinig mo na ang tungkol dito sa telebisyon, radyo o mga babasahin at pahayagan.

Pero ano ba talaga ang AIDS? Paano nagkakaroon ang mga tao ng sakit na ito? Mayroon ba itong lunas? Maraming tao ang tila walang alam tungkol sa AIDS kahit na grabe ang mga epekto nito sa buong mundo. Sa pamamagitan ng modyul na ito, malalaman mo ang mga mahahalagang impormasyon tungkol sa nakamamatay na sakit na ito. Importanteng malaman mo ang mga impormasyong ito dahil matutulungan ka at ang iyong mga mahal sa buhay sa pag-iwas sa sakit na ito.

Ang modyul na ito ay nahahati sa tatlong aralin:

Aralin 1 – *Ano ang AIDS?*

Aralin 2 – *AIDS: Panganib sa Pandaigdig na Komunidad*

Aralin 3 – *AIDS: Ang Senaryo sa Pilipinas*

Anu-ano ang mga Matututuhan Mo sa Modyul na Ito?

Pagkatapos mong pag-aralan ang modyul na ito, maari mo nang:

- ◆ ilarawan at pag-ibahin ang HIV at AIDS;
- ◆ kilalanin ang mga sintomas ng AIDS, mga pamamaraan kung paano ito nakukuha at mga hakbang upang maiwasan ito;
- ◆ ilarawan ang problema ng AIDS sa pandaigdigang antas o senaryo;
- ◆ kilalanin ang mga hakbang na nagawa ng pamahalaan upang malutas ang problema ng AIDS sa pandaigdigang antas o senaryo;
- ◆ ilarawan ang problema ng AIDS sa Pilipinas
- ◆ kilalanin ang mga hakbang na nagawa ng pamahalaan upang sugpuin ang AIDS; at
- ◆ kilalanin ang mga hakbang na maaari mong gawin upang lutasin ang problema ng AIDS.

Anu-ano na ang mga Alam Mo?

Bago mo simulang pag-aralan ang modyul na ito, sagutan ang mga katanungan sa ibaba upang makita natin kung gaano kalawak ang nalalaman mo tungkol sa AIDS. Bilugan ang titik ng tamang sagot.

1. Ang ibig sabihin ng AIDS ay _____.
 - a. Acquired Immune Deficiency Virus
 - b. Acquired Immune Deficiency Syndrome
 - c. Acquired Infectious Disease Syndrome
 - d. Acquired Infection and Disease of the Body System
2. Alin sa mga sumusunod na pangungusap ang totoo tungkol sa HIV at AIDS?
 - a. Pareho lang ang AIDS at HIV.
 - b. Ang HIV ang lunas sa AIDS.
 - c. Ang HIV ang *virus* na nagdudulot ng sakit na AIDS.
 - d. Ang HIV ay isang sakit sa dugo samantalang ang AIDS ay isang sakit sa buto.
3. Alin sa mga sumusunod ang sintomas ng AIDS?
 - a. pagtaas ng timbang
 - b. sipon na tumatagal ng tatlong araw
 - c. pamamaga ng mga glandula sa dibdib o suso, leeg at kilikili
 - d. *dysmennorhea*
4. Alin sa mga sumusunod ang hindi magdudulot ng pagkalat ng sakit na AIDS?
 - a. pagsasalin ng dugong kontaminado
 - b. pagpapalit o pagsasalin ng kontaminadong bahagi ng katawan
 - c. pakikipagtalik nang walang sapat na proteksyon sa isang taong may AIDS
 - d. paggamit ng kutsarang nagamit ng taong may AIDS
5. Alin sa mga sumusunod ang hindi sapat na proteksyon upang maiwasan ang pagkakaroon ng AIDS?
 - a. pag-iwas sa pakikipagtalik nang walang sapat na proteksyon
 - b. pagkakaroon ng isang kapareha lamang
 - c. pag-iwas sa pakikipagtalik sa mga bakla o masasamang babae o patutot
 - d. pag-iwas sa paggamit ng mga nakatutuosok na instrumento sa balat
6. Bakit mahalaga ang pagtangkilik sa pangmatagalang solusyon sa problema ng AIDS?
 - a. upang maiwasan ang pagkalat ng AIDS
 - b. dahil ang *vulnerability* ng mga tao sa AIDS ay nagbabago sa paglipas ng panahon
 - c. dahil maraming mga gobyerno ang walang sapat na kakayahan upang lutasin ang problema ng AIDS
 - d. wala ang sagot sa itaas.

7. Anong bansa sa Asya ang may pinakamaraming kaso ng AIDS?
 - a. Pilipinas
 - b. Thailand
 - c. China
 - d. Indonesia
8. Ang masamang pananaw na kaakibat ng sakit na AIDS ay dahil sa maling paniniwala ng mga tao na ang AIDS ay
 - a. isang sakit na para sa mayayamang tao lamang
 - b. isang parusa ng Panginoon
 - c. isang sakit na mahal ang lunas
 - d. wala ang sagot sa itaas
9. Ang Republic Act 8504 ay itinalaga upang
 - a. maiwasan ang paglaganap ng prostitusyon
 - b. maiwasan at makontrol ang paglaganap ng AIDS
 - c. hindi makapagtrabaho ang mga taong may sakit na AIDS
 - d. magkaroon ng pondo upang mapabakunahan ang mga Pilipino laban sa AIDS
10. Alin sa mga sumusunod ang karaniwang tugon ng mga gobyerno ng mundo tungkol sa sakit na AIDS?
 - a. pagpapakulong ng mga taong may HIV.
 - b. paghihiwalay o pagbubukod ng mga taong may HIV sa publiko.
 - c. pagkakampanya para sa pagkaunawa at pagkabatid ng mga tao tungkol sa sakit na AIDS.
 - d. pagpapabakuna sa mga bata laban sa HIV.

Kumusta ang pagsusulit? Sa tingin mo ba ay mataas ang nakuha mo? Ikumpara ang iyong mga sagot sa pamamagitan ng *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 52.

Kung tama lahat ng sagot mo, magaling! Marami ka nang alam tungkol sa araling ito. Maari mo pa ring pag-aralan ang modyul upang mapag-aralang muli ang mga alam mo na. Malay mo, may matutuhan ka pa rin sa pagbasa sa araling ito.

Kung ang nakuha mo namang iskor ay mababa, huwag mag-alala. Ang ibig sabihin ay para sa iyo ang modyul na ito. Sa pamamagitan ng masusing pag-aaral nito, malalaman mo rin ang mga konseptong kailangan mong isaloob. Handa ka na ba?

Ilipat ang pahina para sa unang aralin.

Ano ang AIDS?

Ano ang alam mo tungkol sa AIDS? Ito ba ay isang karamdamang dapat katakutan? Maraming nagsasabi na takot ang mga tao sa mga bagay na wala silang nalalaman. Kung gayon, huwag ka nang matakot dahil sa araling ito, malalaman mo na ang mga mahahalagang konsepto tungkol sa AIDS.

Pagkatapos mong pag-aralan ito, maari mo nang:

- ◆ ilarawan at pag-ibahin ang HIV at AIDS;
- ◆ kilalanin ang mga sintomas ng AIDS;
- ◆ kilalanin ang mga paraan kung paano ito nakukuha; at
- ◆ kilalanin ang mga paraan upang maprotektahan mo ang iyong sarili laban sa AIDS.

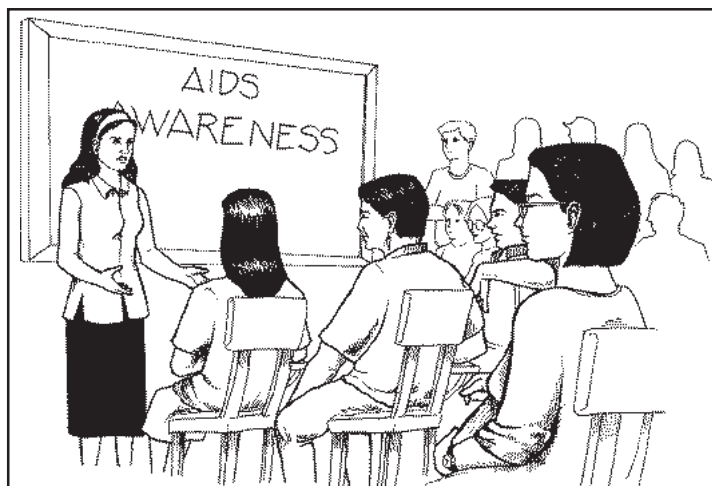
Magsimula tayo sa pamamagitan ng pagbasa ng maikling ulat tungkol kay Sarah Jane Salazar, isa sa pinakatanyag na biktima ng AIDS sa ating bansa. Nabalitaan mo na ba ang kanyang pagpupunyagi at pagsusumikap upang malabanan ang AIDS?

Basahin Natin Ito

Sa murang edad na 16, si Sarah Jane Salazar (hindi niya tunay na pangalan) ay isa ng hostes o “bar girl”. Trabaho niya ang makipagtalik sa kung sinu-sinong lalaki na karamihan ay mga kustomer niya.

Nagkaroon siya ng HIV noong siya ay 19. Noong naging “full-blown” AIDS na ang kanyang impeksyon sa HIV ay lumantad siya sa publiko. Siya ay isa sa mga taong naglakas loob na umaming siya ay may AIDS.

Sa pagkakaroon niya ng AIDS, sumali siya sa Kagawaran ng Kalusugan bilang tagapagturo tungkol sa AIDS. Nais niyang makatulong sa pamamagitan ng pagbibigay ng impormasyon kung paano maiiwasan ang AIDS at kung paano ito nakahahawa.

Maraming mga Pilipino ang may AIDS subalit takot sila na lumantad sa publiko. Maaring sila ay nahihiya o natatakot na baka pandirihan sila ng mga tao kapag nalaman na sila ay may AIDS. Ito ay resulta ng kawalan ng kaalaman tungkol sa sakit na ito – na ito raw ay kaparusahan ng Diyos sa mga bakla at masasamang babae lamang.

Namatay si Sarah Jane noong Hulyo 16, 2000 dahil sa mga komplikasyong dala ng AIDS. Siya ay 25 taong gulang. Bago siya pumanaw, siya ay inalagaan ng Kagawaran ng Kalusugan. Tinulungan siya ng kagawaran na humanap ng lunas sa mga komplikasyong dulot ng sakit na ito.

Subukan Natin Ito

Subukan mong sagutan ang mga tanong sa ibaba. Isulat ang iyong mga sagot sa patlang.

1. Ano ang kauna-unahang dayagnosis o resulta ng pagsusuri tungkol sa karamdaman ni Sarah Jane?

2. Ano ang nangyari sa unang dayagnosis ni Sarah Jane?

3. Paano nakuha ni Sarah Jane ang karamdamang ikinamatay niya?

4. Bakit may pag-aalinlangan ang ibang mga biktima ng AIDS na lumantad sa publiko?

5. Kung natulungan ng gobyerno si Sarah Jane sa pagpapagamot sa kanya, bakit pa rin siya namatay?

Ikumpara ang iyong mga sagot sa pamamagitan ng *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 52. Nakuha mo ba nang tama ang sagot sa lahat ng mga katanungan? Upang malaman kung bakit tama o mali ang iyong mga kasagutan, basahin ang mga sumusunod pang pahina.

Alamin Natin

Ano ang HIV?

Ang ibig sabihin ng HIV ay *Human Immunodeficiency Virus*. Ito ang *virus* na nagdudulot ng AIDS. Ang HIV ay maaaring matagpuan sa dugo at iba pang mga likido sa katawan tulad ng semilya, *vaginal secretion* at gatas ng mga taong may HIV.

Batay sa mga pag-aaral, ang HIV ay maaaring maging AIDS. Ngunit ang impeksyon ng HIV ay maaaring magtagal hanggang sampung taon nang hindi nalalaman ng taong kontaminado. May mga taong nalalaman lamang na may HIV sila kapag ito ay naging AIDS na. Sa kaso ni Sarah Jane, nalaman niyang siya ay may HIV bago ito naging AIDS.

Ano ang AIDS?

Ang **AIDS** ay nangangahulugang *Acquired Immune Deficiency Syndrome*. Ito ang dulot ng HIV pagkatapos ng ilang taon. Ating alamin ang ibig sabihin ng bawat letra sa acronym na ito:

Acquired – Dahil ang HIV ay maaring makuha sa isang tao o bagay. Halimbawa, maaari kang magkaroon ng AIDS sa pamamagitan ng pakikipagtalik sa isang taong may HIV.

Immune – Dahil inaatake nito ang *immune system*, ang sistemang pandepensa sa ating katawan laban sa mga sakit at karamdaman.

Deficiency – Dahil ang *immune system* natin ay nagiging mahina at walang laban sa iba't-ibang mga sakit at karamdaman kapag nagkaroon ng AIDS.

Syndrome – Dahil ang mga taong may AIDS ay nagkakaroon ng magkakaparehong sintomas o magkakaparehong mga karamdamang dulot ng paghina ng kanilang *immune system*.

Dahil inaatake ng HIV ang *immune system*, ang mga taong may HIV o AIDS ay nagkakaroon ng iba't-ibang mga karamdaman na hindi na kayang labanan ng kanilang katawan. Ang mga karamdamang karaniwang umaatake sa mga taong may AIDS ay pulmonya, pagtatae, tuberkulosis, *herpes simplex virus infection* at iba pa.

Pag-isipan Natin Ito

Natalakay natin na ang isang tao ay maaaring magkaroon ng HIV hanggang 10 taon nang hindi man lang niya nalalaman. Paano mo ngayon malalaman kung ang HIV ay naging AIDS na?

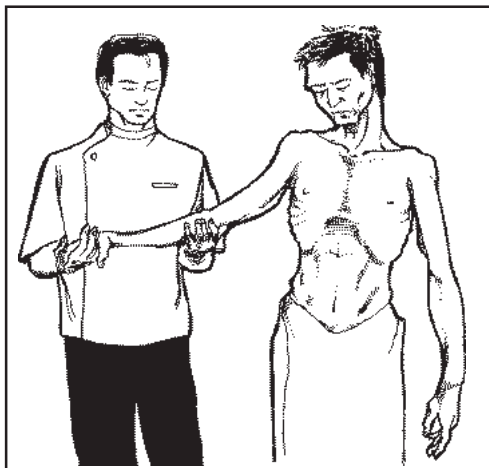

Alamin Natin

Mga Sintomas

Ang mga unang sintomas ng AIDS ay mararamdaman sa ikalawang buwan hanggang ikasampung taon ng pagkakaimpeksyon ng HIV. Ang mga halimbawa ng sintomas ay ang mga sumusunod:

- ◆ Hindi maipaliwanag na pamamaga ng mga glandula (halimbawa, sa suso, leeg at kilikili)
- ◆ Malubhang pagpapawis sa gabi
- ◆ Lagnat
- ◆ Ngiki o ginaw
- ◆ Nakapaparalisang panghihina
- ◆ Pagbaba ng timbang ng 10 libra o higit pa sa loob ng 2 buwan
- ◆ Pagtatae o *diarrhea* na nagtatagal ng 2 linggo

Ang mabilis na pagbaba ng timbang ay isang sintomas ng AIDS.

Kahit na ang mga sintomas na ito ay hindi partikular lamang sa AIDS, makabubuti na magpatingin agad sa doktor kapag naramdaman ang mga ito. Maraming mga pagsusuri sa dugo o *blood test* ang isinasagawa upang malaman kung ang isang tao ay may HIV.

Ang AIDS ay maaaring makahawa sa ibang tao. Paano nangyayari ito?

Subukan Natin Ito

Magsulat ng mga aktibidad o mga kaugalian ng mga tao na maaaring makapagdulot ng paglaganap o pagkalat ng AIDS.

Ngayon, tingnan natin kung tama ang mga sagot mo.

Alamin Natin

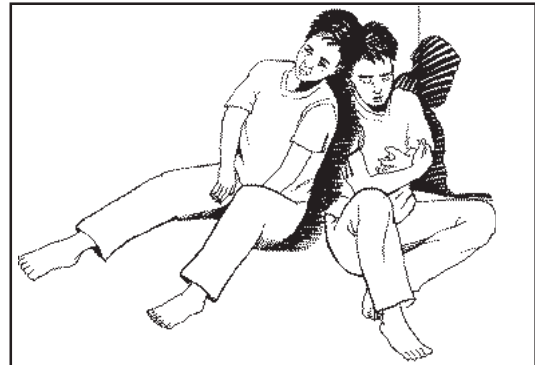
Paano naipapasa ang HIV o AIDS?

Ang HIV ay naipapasa sa pamamagitan ng dugo at ibang mga likido sa katawan ng mga taong kontaminado. Ang mga likidong ito ay maaaring maipasa sa mga tao sa iba't-ibang paraan tulad ng:

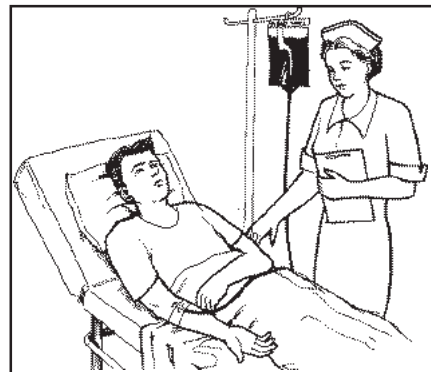
1. Pagtatalik, lalo na sa hindi maingat na *vaginal o anal intercourse*. Ang *oral sex* ay maaari ring magdulot ng AIDS.

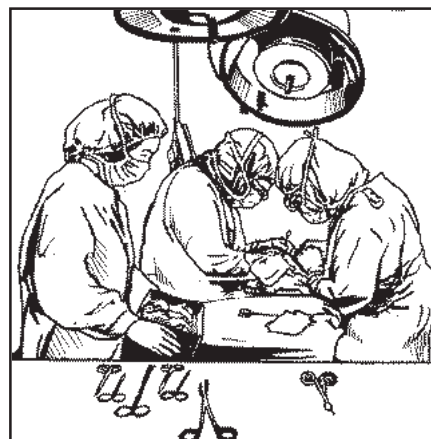
2. Paggamit ng mga kontaminadong karayom o hiringgilya katulad ng mga ginagamit ng mga nalulong sa bawal na gamot.

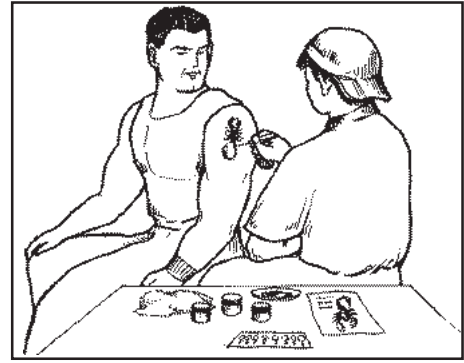
3. Pagsasalin ng dugong kontaminado ng HIV.

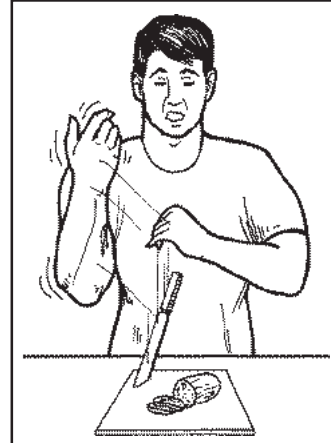
4. Paglilipat ng mga bahagi ng katawang kontaminado ng HIV (*organ transplant*)

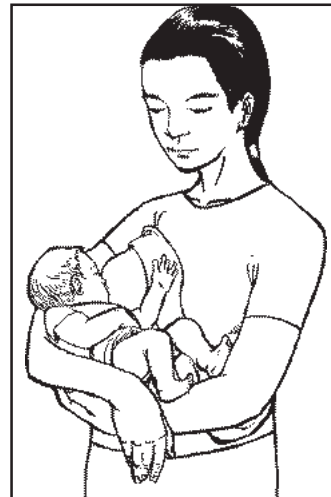
5. Paggamit ng kontaminadong mga karayom, iniksyon, hiringgilya, talim (*razor blade*) at karayom na pang-tattoo at pangtuli.

6. Pagkasugat sa mga kontaminadong karayom at iba pang matutulis na bagay.

7. Pagpasa sa pamamagitan ng *perinatal node*, na ang ibig sabihin ay mula sa ina tungo sa anak sa panahon ng pagdadalantao, panganganak o pagpapasuso.

8. Pagtalsik sa mga *mucus membrane* tulad ng mata o bukas na sugat ng kontaminadong dugo o likido sa katawan.

Pansinin na ang mga gamit tulad ng karayom, hiringgilya, talim at iba pa ay nagiging kontaminado lamang kapag ang mga ito ay may bahid ng dugo mula sa taong may HIV.

Subukan Natin Ito

Ating ipalagay na ikaw ay may kaibigang may HIV o AIDS.

Sa ibaba ay mga aktibidad na normal nating ginagawa kasama ang ating mga kaibigan. Alin sa mga gawaing ito ang maaaring makapanghawa sa iyo ng sakit na AIDS?

- ☐ pakikipagkuwentuhan sa kanya
- ☐ paghawak sa kanya
- ☐ paggamit ng kutsara at tinidor na nagamit niya
- ☐ paghalik o pagyakap sa kanya
- ☐ paghawak sa kanyang kamay

Tingnan natin kung ang mga ideya mo ay tama.

Gaya ng sinabi natin kanina, maaaring matagalan bago maging ganap na AIDS ang HIV. Dahil dito, hindi mo malalaman kung ang isang tao ay may HIV sa pamamagitan lamang ng pagtingin sa kanya. Ang mga taong may HIV ay hindi mo aakalaing may malalakas at malulusog na katawan.

Subalit kailangan mong malamang HINDI ka magkakaroon ng AIDS sa mga sumusunod:

- 8 kuwentuhan o sosyalan
- 8 hiram ng damit at ibang kagamitan
- 8 hawak
- 8 hiram na kutsara at tinidor
- 8 halik at yakap
- 8 inodoro (*toilet seat*)
- 8 kagat ng lamok
- 8 luha
- 8 laway
- 8 pawis
- 8 pagtira o pagtatrabaho kasama ang isang taong may HIV o AIDS

Iyon lamang mga gawaing nagdudulot ng pagsasalin ng kontaminadong dugo o likido ng katawan ang makapagdudulot ng AIDS o HIV. Anu-ano ang mga gawaing ito?

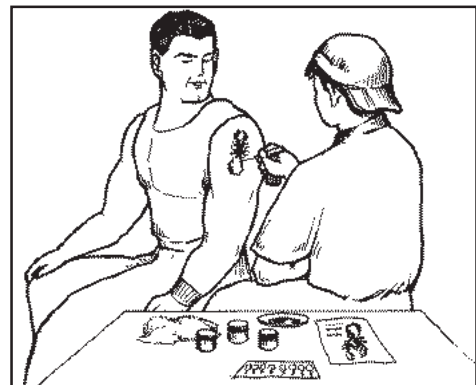
Alamin Natin

Mapanganib na Sanhi (Risk Factors)

May mga kaugalian at mga gawaing maaaring makapanghawa sa iyo ng HIV. May mga taong naniniwala na ang mga bakla at masasamang babae o patutot lamang ang maaaring magkaroon ng AIDS. Ang totoo niyan, kahit sinong tao ay maaaring magkaroon ng sakit na ito at hindi batayan ang trabaho kung ang isa ay mahahawa o hindi. Ang mga tao ay nahahawaan nito sa pamamagitan ng paggawa ng mga bagay na peligroso o mapanganib. Ang ibig sabihin nito, kahit sinong tao ay maaaring magkaroon ng AIDS kung siya ay hindi mag-iingat sa kanyang mga gawain.

Ang mga gawaing tinutukoy na peligroso o mapanganib ay ang mga sumusunod:

- ◆ **Pakikipagtalik nang walang sapat na proteksyon.** Ang pagtatalik na ito ay maaaring *vaginal* o *anal*. Nagkakaroon ito ng tuwirang pagsasalin ng dugo at iba pang mga likido sa katawan kaya mas mataas ang panganib ng transmisyon ng HIV o AIDS.
- ◆ **Pakikipagtalik sa maraming tao o sa isang taong mayroong higit sa isang kapareha o *sexual partner*.** Kung mas madami ang mga kalaguyo mo, mas mataas ang panganib na magkaroon ka ng HIV o AIDS. Natatandaan mo ba si Sarah Jane? Trabaho niya ang makipagtalik sa kanyang mga kustomer. Ang problema sa trabahong ito ay hindi mo malalaman sa tingin lamang kung sino ang kontaminado ng HIV o AIDS.
- ◆ **Pakikipagtalik sa mga taong hindi mo kilala.** Hindi mo alam ang kanilang mga nakaraang gawain at aktibidad kaya mataas ang posibilidad na mahawaan ka ng AIDS o HIV.
- ◆ **Paggamit ng mga kontaminadong karayom, hiringgilya at iba pang mga kasangkapan sa pagdodroga.** Ang mga iniksyon ay maaaring mabahiran ng dugo ng mga taong may HIV. Ito ay dahil sa ang mga hiringgilya o karayom na ito ay direktang itinuturok sa ugat ng taong gumagamit ng droga.
- ◆ **Pagpapagawa ng tattoo o pagpapabutas ng katawan.** Ang mga karayom na gamit ay maaaring kontaminado ng dugo ng taong positibo sa HIV o AIDS. May mga *tattoo shop* na gumagamit ng mga gamit nang karayom o hiringgilya at hindi nila nalalaman sa tingin lang kung sino ang may AIDS o wala. Tumataas ang panganib ng transmisyon dahil dito.

- ♦ **Pagtanggap ng dugo o bahagi ng katawang kontaminado ng HIV.** Maaaring magkaroon ng HIV o AIDS ang mga taong nagpapasalin ng dugo o sumasailalim sa **organ transplant** dahil ito ay may direktang pagsasalin ng dugo at iba pang likido ng katawan. Ito ang dahilan kung bakit ang taong magbibigay ng dugo o bahagi ng katawan ay sinusuring mabuti.
- ♦ **Pagtatrabaho sa isang kapaligirang mataas ang panganib na mahawaan ng HIV o AIDS.** Ito ay tumutukoy sa mga empleyadong pangkalusugan (*health care workers*), doktor, nars, *paramedic* at dentista. Sila ay mas malamang na magkaroon ng sakit na ito, lalong-lalo na kung may mga pasyente silang may HIV o AIDS. Kailangang gumamit sila ng mga *latex o rubber glove* para maiwasan ang pagkadiit sa dugo at iba pang likido ng katawan.

Kung ikaw ay kasalukuyang nasasangkot sa mga gawaing ito o nagawa mo na ang mga ito dati, hindi ibig sabihing mayroon ka nang HIV. Ang ibig sabihin lang namin, ang pagkakasangkot sa mga gawaing peligroso kagaya ng mga nabanggit ay nakapagpapataas ng panganib na ikaw ay mahawaan ng HIV o AIDS.

Subukan Natin Ito

Ngayong alam mo na ang mga mapanganib na sanhi sa pagkakaroon ng HIV o AIDS, anu-ano ang maaari mong gawin upang protektahan ang iyong sarili? Isulat ang mga sagot sa patlang sa ibaba.

Basahin ang mga sumusunod upang iyong malaman kung ang mga ideya mo ay tama o hindi.

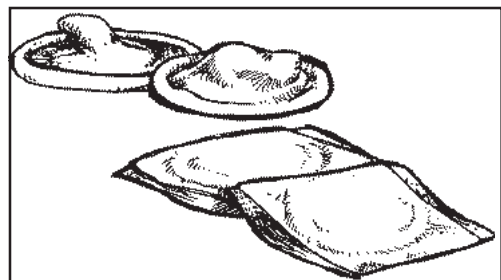

Alamin Natin

Paano mo mapangangalagaan ang iyong sarili?

Maraming mga paraan upang maprotektahan mo ang iyong sarili laban sa HIV o AIDS.

1. Ugaliin ang protektadong pakikipagtalik (*safe sex*). Ang paggawa nito ay nakapagpapababa ng panganib na mahawa sa HIV o AIDS. Ibig sabihin nito ay ang pag-iwas o pagbawas sa direktang pagkadiit o paglapat ng dugo o likido ng katawan ng iyong katalik. Ang isang pangkaraniwang ginagamit ay ang kondom.

2. Magtakda lamang ng kung ilang katalik, pinakamainam kung isa lamang. At isa pa, huwag makipagtalik sa isang taong alam mong maraming kapareha.
3. Huwag gumamit ng droga, lalong-lalo na ang mga iniiniksyon. Ang mga gumagamit ng ganitong klaseng droga ay karaniwang nagsusuno ng mga hiringgilya at karayom. Kung ang isa sa kanila ay positibo sa HIV, lahat ng gumamit ay maaring mahawaan ng HIV.
4. Huwag magpatatoo at iwasan ang mga kagamitang pantatoo.
5. Huwag magpabutas ng katawan at iwasan ang mga kagamitang pambutas nito.
6. Ang mga taong may trabahong mataas ang panganib sa pagkahawa sa HIV o AIDS (halimbawa, doktor, nars, *health care workers*, *paramedic*, dentista) ay nararapat lamang na gumamit ng mga gamit pamproteksiyon tulad ng gwantes, maskara, uniporme, at iba pa.

Sa simula ng araling ito, binanggit namin ang istorya ni Sarah Jane. Isa sa mga katanungan namin ay, “Bakit siya namatay samantalang tinulungan naman siya ng gobyerno upang masugpo ang kanyang sakit?” Ang nakalulungkot na katotohanan ay, **wala pang kilalang lunas o gamot sa sakit na HIV o AIDS.**

Subalit, sa paggamit ng kombinasyong *anti-viral* na droga (mga droga na pumupuksa sa *virus*) at drogang kumakalaban sa impeksiyon, maraming taong may AIDS ang nabubuhay nang mas matagal. Ngunit ang ibang mga drogang ito ay napakamahal at matatagpuan lamang sa Estados Unidos.

Maraming tao sa buong mundo ang mayroon nang AIDS. Dahil dito, ang AIDS ay tinaguriang isang problemang pandaigdig. Ito ang ating tatalakayin sa Aralin 2.

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan

Bago mo pag-aralan ang Aralin 2, tingnan muna natin kung marami kang natutuhan sa Aralin 1. Sagutan ang mga sumusunod na katanungan. Bilugan ang titik ng tamang sagot.

1. Ano ang relasyon ng HIV at AIDS?
 - a. Ang AIDS ang *virus* na nagdudulot ng HIV.
 - b. Ang HIV ang *virus* na nagdudulot ng AIDS.
 - c. Ang HIV at AIDS ay dulot ng iisang virus.
 - d. Ang HIV ay nagdudulot ng sakit sa *immune system* samantalang ang AIDS ay nagdudulot ng sakit sa dugo.
2. Alin sa mga sumusunod ang hindi sintomas ng AIDS?
 - a. mahigit sa 10 librang pagbaba ng timbang sa loob ng dalawang buwan
 - b. panghihina
 - c. patuloy na pamamaga ng mga glandula
 - d. pamamaga ng mata

3. Alin sa mga sumusunod ang hindi paraan upang maikalat o mapalaganap ang HIV o AIDS?
 - a. pakikipagtalik sa isang taong kontaminado ng HIV
 - b. pagsasalin ng kontaminadong dugo
 - c. pagsasalin ng kontaminadong bahagi ng katawan
 - d. paghalik o pagyakap sa isang taong may HIV o AIDS
4. Alin sa mga sumusunod ang maaaring maging peligrosong kaugalian tungo sa kontaminasyon ng AIDS?
 - a. pakikipagtalik sa higit sa isang kapareha
 - b. paggamit ng kondom
 - c. paggamit ng mga kasangkapan sa pagkaing ginagamit ng isang indibidwal na kontaminado ng HIV
 - d. pakikisama sa mga taong kontaminado ng HIV
5. Alin sa mga sumusunod ang hindi tamang pamamaraan upang protektahan ang sarili laban sa HIV o AIDS?
 - a. itakda sa isa lamang ang bilang ng iyong kapareha sa pagtatalik
 - b. iwasan ang kagat ng lamok
 - c. iwasan ang paggamit ng mga instrumentong ginagamit sa pagbutas ng balat
 - d. huwag magpalagay ng tattoo

Tiyakin ang iyong mga sagot gamit ang *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 53.

Nakuha mo ba ang tamang kasagutan? Kung hindi, araling muli ang lahat ng tinalakay sa leksyong ito bago magtungo sa susunod na aralin.

Tandaan Natin

Bago magtungo sa Aralin 2, huwag kalimutang isaalang-alang ang mahahalagang punto sa araling ito.

- ◆ Ang HIV ay isang virus na nagdudulot ng AIDS
- ◆ Ang isang taong may sakit na AIDS ay may mahinang sistema ng tanggulan sa katawan. Dahil dito siya ay mabilis kapitan ng maraming uri ng sakit at mahirap pagalingin ang mga ito.
- ◆ Ang HIV ay maaaring maipalaganap sa pamamagitan ng di-wastong pagtatalik at mga gawaing nagdudulot ng pagsalin ng kontaminadong dugo at ilang likido ng katawan.
- ◆ Ang mga mapanganib na kaugalian at gawain tulad ng *premarital sex*, pagkakaroon ng higit sa isang kapareha, at paggamit ng mga itinutusok na gamot ay maaaring sanhi sa pagkakaroon ng AIDS. Kaya't makabubuting iwasan ang mga ito upang maprotektahan ang iyong sarili sa pagkakaroon ng AIDS. Kung ito ay imposible, ugaliing sundin ang mga wastong pag-iingat.
- ◆ Sa kasalukuyan, walang alam na gamot laban sa HIV o AIDS.

AIDS: Panganib sa Pandaigdig na Komunidad

Maraming tao sa buong mundo ang may HIV o AIDS. Ang nakakatakot dito ay ang mabilis na pagdami ng mga taong nagkakaroon ng sakit na ito. Ang AIDS ay tinaguriang isang peligro o panganib sa komunidad dahil ito ay itinuturing nang isang epidemya o salot.

Sa araling ito, tatalakayin natin ang mga dulot ng AIDS sa iba't-ibang rehiyon at sa buong mundo.

Matapos mong pag-aralan ang araling ito, maaari mo nang:

- ♦ ilarawan ang problema ng AIDS sa buong mundo;
- ♦ ilarawan ang epekto ng AIDS sa buong mundo;
- ♦ ipaliwanag ang tugon ng pandaigdig na komunidad sa problema ng AIDS

Subukan Natin Ito

Anu-anong mga epidemya o salot ang iyong nalalaman? Sa iyong palagay, bakit sila tinawag na mga epidemya o salot? Isulat ang iyong mga sagot sa patlang sa ibaba.

Isa sa mga karaniwang epidemya sa ating bansa ay ang *dengue*. Ito ay isang karamdaman na dulot ng kagat ng lamok na kumakalat kapag maulan ang panahon. Ang mga biktima ng dengue ay maaaring mamatay sa pagdurugo o emorahiya.

Ang isang karamdaman ay maaaring ituring na epidemya kapag ang pagkalat nito ay mabilis at kung marami nang nadapuan nito. Sa kaso ng AIDS, sa taong 1999 ay tinatayang may 34.3 milyong katao na ang mayroon nito sa buong mundo. Sila ay maaaring may HIV lamang o may ganap na AIDS.

Alamin Natin

Paano nagsimula ang epidemya sa AIDS

Ang AIDS ay unang nadiskubre noong 1981. Una itong nakita sa mga bakla o homoseksual na mga lalaki sa Estados Unidos. Ang **virus** na nagdudulot nito ay ang HIV na unang nakilala noong 1983.

Ang mabilis na pagkalat ng HIV sa mga taong maraming sekswal na kapareha ay nagsimula noong 1970's hanggang 1980's. Ang pagkalat ng HIV ay nagsimula sa mga rehiyong tulad ng Silangan at Gitnang Africa, Hilaga at Timog Amerika, Kanlurang Europa, Australia at New Zealand. Sa kasalukuyan, ang HIV ay kumakalat sa halos lahat ng rehiyon sa buong mundo.

Inaasahang karamihan sa mga taong may HIV ay magkakaroon ng AIDS. Maraming kaso ng impeksyon ng HIV (na karaniwan ay nagdudulot ng AIDS) ay sanhi ng hindi protektadong pakikipagtalik. Subalit marami rin namang mga kaso ang dulot ng mga iniksyon at karayom na ginagamit sa pagdodroga.

Maraming mga bata at sanggol na may HIV o AIDS ang nahawaan lamang ng kanilang mga ina habang nagdadalanta, nanganganak o nagpapasuso.

Sa kasalukuyan, tinatayang may 34.3 milyong katao na sa buong mundo ang may HIV o AIDS.

Pag-aralan at Suriin Natin Ito

Tingnan ang talaan sa ibaba. Sagutan ang mga katanungang sumusunod.

Mga Taong May Sakit na AIDS sa Mundo				
Rehiyong Pang-geograpika	Bilang ng mga bansa sa rehiyon	Bilang ng mga kaso ng taong may AIDS, 1999	Porsyento ng populasyon na may sakit na AIDS	Porsyento ng pangkalahatang dami ng taong may AIDS sa mundo
Sub-Saharan Africa	45	24.5M	8.14%	71.29%
Timog at Timog Silangang Asya	19	5.6M	0.56%	16.30%
Latin Amerika	20	1.3M	0.81%	3.78%
Hilagang Amerika	2	900,000	0.45%	2.62%
Silangang Asya at ang Pasipiko	8	530,000	0.06%	1.54%
Kanlurang Europa	23	520,000	0.20%	1.51%
Silangang Europa at Gitnang Asya	23	420,000	0.09%	1.22%
Carribean	7	360,000	2.15%	1.05%
Hilagang Africa at Gitnang Silangan	20	220,000	0.11%	0.64%
Australia at New Zealand	2	15,000	0.10%	0.44%

Galing sa UNAIDS at US Census Bureau

Base sa talaan sa itaas, sagutan ang mga sumusunod na katanungan.

1. Aling tatlo sa mga rehiyon sa itaas ang mayroong pinakamaraming bilang ng kaso ng AIDS?

2. Aling tatlong rehiyon sa itaas ang may pinakamaraming kaso ng AIDS batay sa kanilang populasyon?

3. Aling rehiyon sa mundo ang may pinakamalubhang epidemya ng AIDS?

Tingnan ang mga tamang kasagutan sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 53.

Nakuha mo ba nang tama ang lahat ng kasagutan? Basahin ang mga susunod pang pahina upang malaman mo ang mga dapat pang matutuhan tungkol sa AIDS.

Alam mo ba kung gaano kalala o kagrabe ang problema sa AIDS sa buong mundo? Tingnan natin.

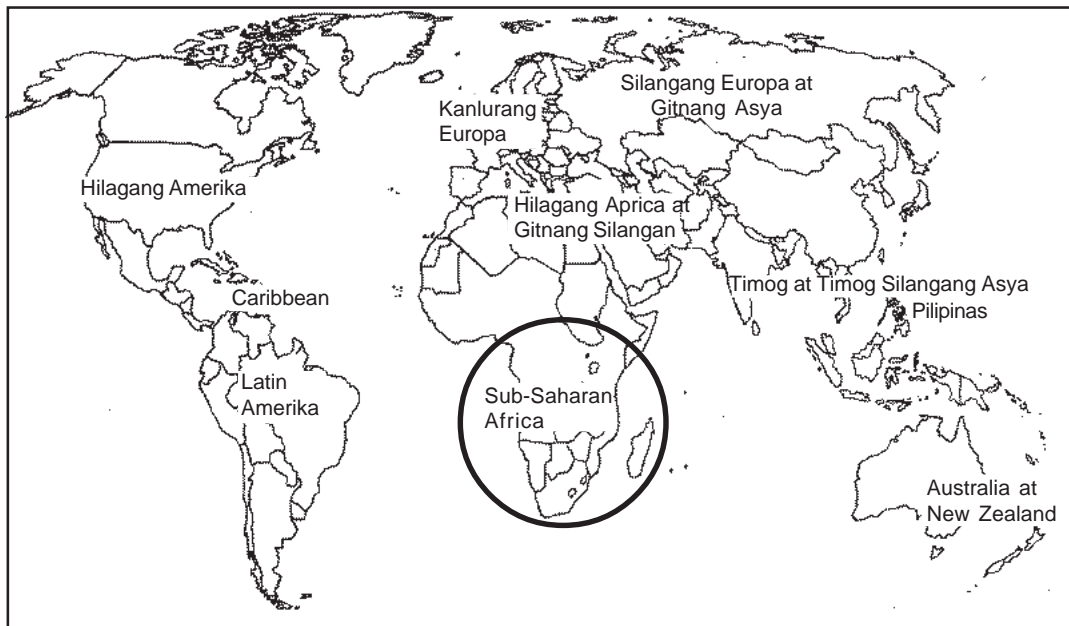
Alamin Natin

AIDS sa iba't-ibang rehiyon sa mundo

Sub-Saharan Africa

Ang dami ng bilang ng mga biktima ng AIDS o HIV sa Africa ay 71.29% ng kabuuang porsyento ng kaso ng AIDS sa buong mundo. Bakit epidemya ang AIDS sa Sub-Saharan Africa?

Sa unang aralin, napag-aralan natin ang mga paraan kung paano nakukuha ang HIV. Sa kaso ng Africa, ang paglaganap ng AIDS ay dahil sa pakikipagtalik sa higit sa isang kapareha. Ito ay lalong pinalala ng migrasyon (o ang paglipat ng mga tao mula sa kanayunan patungong siyudad) para makapagtrabaho. Maaari ring ang paglipat sa ibang lugar ay sanhi ng kalamidad o kaguluhan. Ang mga paglipat na ito ang sanhi kung bakit dumarami ang mga taong nagkakaroon ng HIV o AIDS.

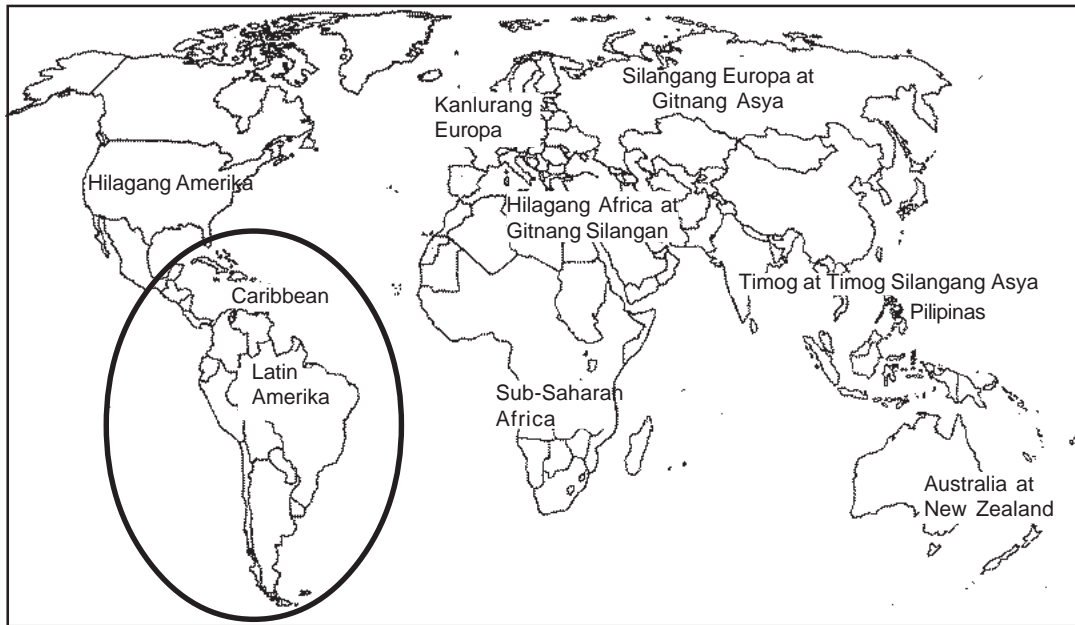

Ang karamdamang ito ay naging epidemya dahil sa kultural at politikal na sanhi. Noong una, ang Africa ay naging kolonya ng maraming bansa sa may dakong kanluran katulad ng Estados Unidos. Dahil sa pananakop na ito, masama ang tingin ng mga Aprikano sa mga Amerikano. Nang maglunsad ang mga Kanlurang bansa ng kampanya upang malabanan at maiwasan ang pagkalat ng AIDS sa buong mundo, hindi nakinig ang mga Aprikano. Hindi nila pinakinggan ang mga explanasyon at impormasyong ibinigay sa kanila tungkol sa pag-iwas sa AIDS. Mayroong pa ngang mga tao na naniniwalang sinasadya ng mga taga-Kanluran ang pagkalat ng AIDS sa Africa. Isa pang dahilan ay ang mga kultural na paniniwala sa rehiyong ito. Ang mga kababaihan ay pinipilit na makipagtalik sa mga kalalakihan. Dahil dito, mabilis ang naging pagkalat ng AIDS sa Africa.

Sa ngayon, ang HIV sa Africa ay mas malala pa kaysa sa giyerang kinasangkutan nito. Noong 1998, 200,000 katao lamang ang namatay dahil sa pakikipaggiyera, samantalang higit pa sa 2 milyon ang namatay sa AIDS.

Latin Amerika at ang Carribean

Ang pagkalat ng HIV sa Latin Amerika ay katulad din ng pagkalat nito sa mga industriyalisadong mga bansa. Mga lalaking nakikipagtalik sa kapwa lalaki nang walang proteksyon, at iniksyon at karayom na ginagamit sa pagdodroga ang karaniwang sanhi ng pagkalat ng HIV o AIDS sa rehiyong ito.

Silangang Europa at Gitnang Asya

Gitna lamang ng 1990's nang kumalat ang epidemya ng AIDS sa Silangang Europa. Halos 6 na beses ang pagdami ng mga kaso ng mga taong may HIV o AIDS. Sa pagtatapos ng 1997 ay mayroon nang 190,000 kataong nahawa sa HIV.

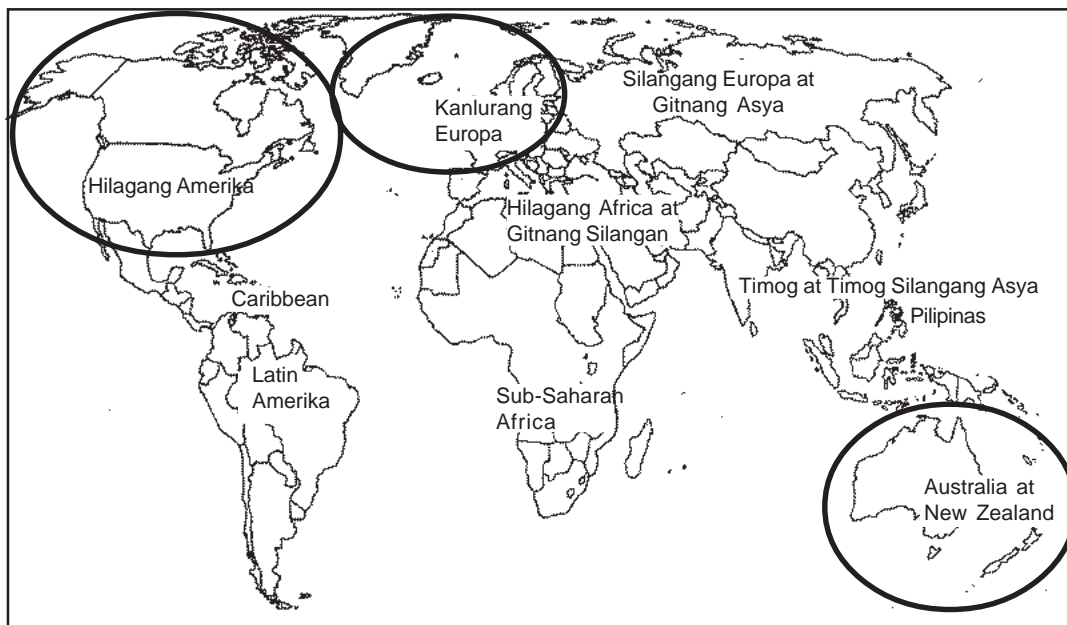

Dumami ang mga kaso ng AIDS noong 1995 sa mga bansa sa dating Unyong Soviet. Marami sa mga kasong ito ay sanhi ng mga kagamitan sa pagdodroga.

Kanlurang Europa, Hilagang Amerika, Australia at New Zealand

Sa kabuuan, ang bilang ng mga kasong may AIDS ay lumiliit sa may kanlurang bahagi ng Europa. Marami ang nagkakaroon ng impeksyon sa mga bansang tulad ng Greece at Portugal dahil sa pagdodroga .

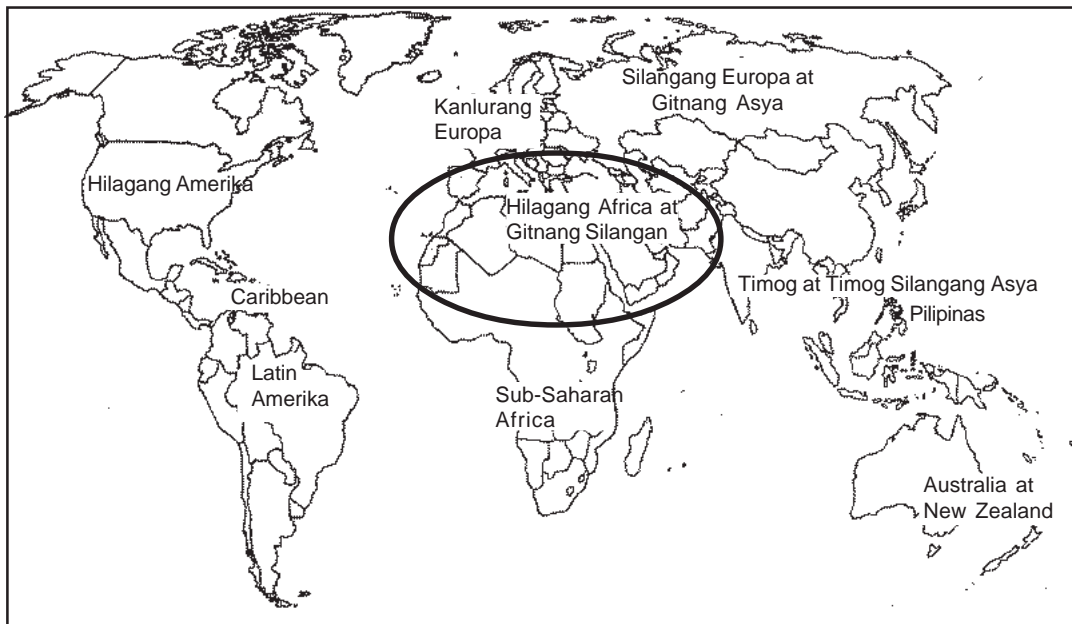
Ang dami ng bilang ng mga kaso ng AIDS sa mga industriyalisadong mga bansa ay lumiliit din. Ito ay dahil sa pamamaraan ng pag-iwas o *preventive measure* na isinasagawa ng mga tao upang maging ligtas mula sa HIV. Maraming mga kabataan ang nagsasagawa ng protektadong pakikipagtalik sa pamamagitan ng paggamit ng kondom. Ang gawaing ito ay isang mahalagang rason kung bakit kumukonti ang bilang ng taong nagkakaroon ng HIV.

Hilagang Africa at Gitnang Silangan

Kakaunti lamang ang impormasyon tungkol sa dami ng taong may HIV sa Hilagang Africa at Gitnang Silangan.

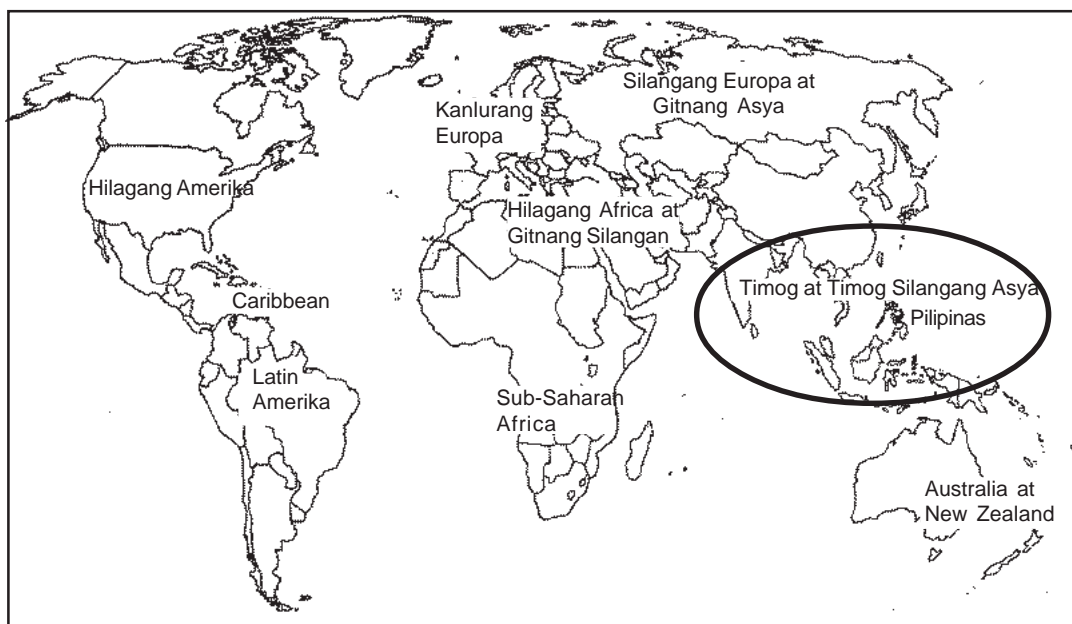
Ang mga konserbatibong sosyal at pulitikal na pamumuhay sa Gitnang Silangan at Hilagang Africa ay naging balakid sa kanilang mga pamahalaan upang mapigil ang mga peligrosong gawain. Ngunit sa ibang mga bansa sa rehiyong ito, ang mga pamahalaan ay naging labis na masigasig upang matugunan ang problema sa HIV o AIDS.

Asya (Timog, Timog Silangan at Silangang Asya at ang Pasipiko)

Ang HIV ay huli nang lumaganap sa Asya ngunit ang pagkalat nito ay mabilis. Hanggang noong 1980's, walang bansa sa Asya ang nakaranas ng epidemyang ito. Ang kontinente ay sinasabing *immune*. Subalit noong 1992, may mga bansang tulad ng Thailand na nakaranas ng pagdami ng mga taong may HIV. Ang mga taong sinapihan ng *virus* na ito ay karaniwang mga gumagamit ng droga at mga babaing bayaran.

Ang problema ng AIDS sa Asya ay hindi kasinglala ng sa Sub-Saharan Africa subalit parami nang parami ang mga taong nagkakaroon ng HIV o AIDS.

Magbalik-aral Tayo

Ating balik-aralan ang diskusyon. Sagutan ang mga sumusunod na katanungan.

1. Base sa ating diskusyon, ano ang dalawa sa karaniwang dahilan kung bakit kumakalat ang AIDS sa buong mundo?

2. Anu-anong mga aral ang ating makukuha sa pagliit ng bilang ng mga kaso ng HIV sa mga industriyalisadong bansa tulad ng Kanlurang Europa, Hilagang Amerika, Australia at New Zealand?

Tingnan kung tama ang iyong mga sagot sa pamamagitan ng paggamit ng *Batayan sa Pagwawasto* na nasa pahina 53. Nakuha mo ba ng tama ang parehong katanungan? Kung hindi, huwag mag-alaala. Balik-aralan mo na lang ang nakaraang diskusyon tungkol sa AIDS sa buong mundo.

Alamin Natin

Ngayon ay alam mo na, na hindi lamang ang Pilipinas ang may epidemya sa AIDS kundi halos ang buong mundo rin. Anu-ano ang mga epekto ng HIV at AIDS? Ating alamin.

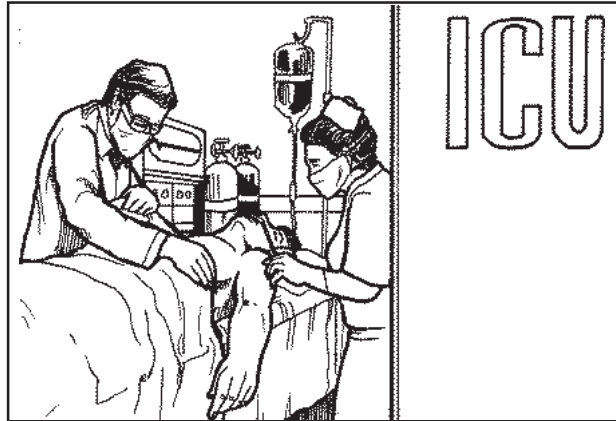
Ang mga epekto ng AIDS

Ang AIDS ay maraming masasamang epekto sa buong mundo. Ang epidemya ng AIDS ay nagdulot ng pagbaba ng inaasahang haba ng buhay ng mga tao sa iba't-ibang rehiyon. Pinadami din nito ang bilang ng mga batang ulila. Nagkaroon rin ito ng mga negatibong epekto sa ekonomiya, kagaya ng mga dagdag na gastos sa mga serbisyong pangkalusugan sa buong mundo.

Ang mga epekto ng AIDS ay mas malawak sa mga rehiyong may mas madaming kaso, kagaya ng Sub-Saharan Africa.

Pagtaas ng Bilang ng mga Namamatay na Tao dahil sa AIDS (mortality rate)

Ang ibig sabihin ng **mortality rate** ay ang bilang ng mga taong namamatay sa isang rehiyon. Mataas ang bilang ng mga namamatay sa mga bansang malakas ang epidemya sa AIDS. Sa Sub-Saharan Africa, tinatayang mas madaming tao ang nasa edad na 60-70 sa susunod ng 20 taon kaysa sa mga may edad 40-50. Ang dahilan nito ay mas madami raw taong mababa sa 50 taon ang mamamatay sa AIDS.

Ano ang ibig ipahiwatig nito? Kapag mas mababa ang edad ng mga taong mamamatay, kakaunti lamang ang mga taong maaaring sumuporta sa mga kabataan at nakatatanda. Marami sa mga taong ito ay magiging paralisado ng AIDS at magiging alagain pa ng kanilang mga anak at nakatatandang magulang.

Ang Naghihirap na Ekonomiya

Ang pagkamatay ng maraming taong mababa sa edad na 50 ay talagang makakaapekto sa ekonomiya.

Ang dahilan nito ay magiging kaunti na lamang ang mga manggagawa, na karaniwan ay nasa edad na 25-45. Marami sa mga taong nagkakaroon ng AIDS ay nasa grupong ito.

Ang pagkawala ng grupong ito ay talagang magkakaroon ng masamang epekto sa ekonomiya.

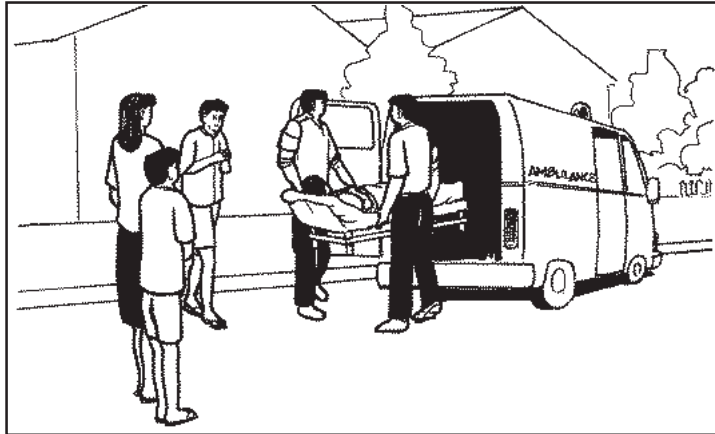
Pagpapahirap sa Pamilya

May mga pag-aaral na nagsasabing kapag may isang miyembro ng pamilyang nagkaroon ng sakit na AIDS, nagkakaroon ng problemang pinansyal at emosyonal ang iba pang miyembro.

Sa isang pag-aaral na ginawa sa Thailand, 1/3 ng mga pamilya sa kanayunan na may miyembrong may AIDS ang nakaranas ng mas mababa o mas kaunting ani.

Ang epekto ng AIDS sa ekonomiya ng pamilya ay maaaring maging dahilan upang matigil ang ibang mga anak sa pag-aaral, at sa halip ay magtrabaho na lamang. Ibig sabihin din nito na ang mga matatandang miyembro ay maaaring mapabayaang hindi mapangalagaan nang husto.

Ang isang karaniwang istrategiya ng mga pamilyang may miyembro na may AIDS ay ang pagpapadala ng ibang mga anak sa ibang mga kamag-anak. Dahil dito, ang estruktura ng pamilya ay nawawasak.

Ang mga batang ulila ay nagiging karaniwan sa mga lugar kung saan laganap ang AIDS. May mga pag-aaral sa Uganda (isang bansa sa Sub-Saharan Africa) na nagsasabing sa pagkamatay ng isa o parehong mga magulang, ang pagkakataong makapag-aral ng naulila ay lumiliit sa kalahati, at ang mga nakapapasok ay hindi na masyadong ginaganahang kagaya ng dati.

Dagdag na Trabaho para sa Health Sector

Dahil sa epidemya sa AIDS, kinakailangang maglaan ng sapat na pondo upang mapangalagaan ang mga biktima ng nakamamatay na karamdamang ito. Ito ay hindi lamang pera kundi sapat na bilang din ng mga taong magtatrabaho para sa kalusugan. Dahil dito, maaaring may mga ibang sektor ng pamahalaan na mapababayaang upang mas mabigyang pansin ang problemang pangkalusugan.

Magbalik-aral Tayo

Anu-ano ang mga epekto ng AIDS sa mundo? Isulat ang iyong mga sagot sa talaan sa ibaba.

Mga Epekto ng AIDS

Bilang ng mga Namamatay (<i>Mortality Rate</i>)	
Ekonomiya	
Pamilya	
Kagawaran ng Kalusugan	

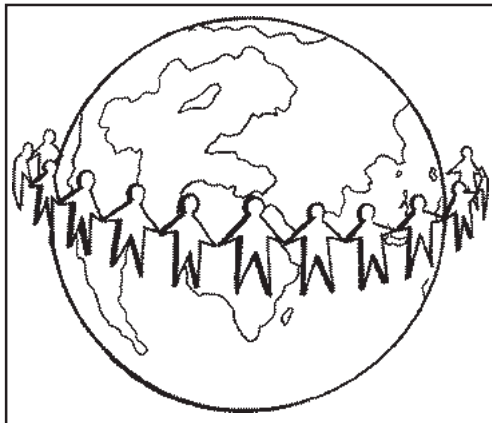
Tingnan kung tama ang iyong mga sagot sa pamamagitan ng *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 54. Nakumpleto mo ba ang talaan sa itaas? Kung hindi, basahing muli ang diskusyon bago magpatuloy.

Pag-aralan at Suriin Natin Ito

Dahil ang AIDS ay isang epidemya sa maraming mga rehiyon sa mundo, maraming mga hakbang ang isinagawa upang malabanan at masugpo ang negatibong mga epekto nito. Anu-ano ang mga hakbang na ito?

Ang tugon ng pandaigdig na komunidad

1. Dapat maging bukas ang kalooban at determinado ang bawat isa sa pagpuksa ng stigma ng AIDS.

Ano nga ba ang ibig sabihin ng *stigma*? Ito ay isang bagay sa lipunan na hindi tanggap at sa tingin ng karamihan ay dapat ikahiya.

Ang *stigma* ng AIDS at HIV ay sanhi ng mga maling paniniwala. Isang halimbawa na lang ay ang paniniwala ng ibang sektor na ang AIDS ay kaparusahan ng Diyos sa mga taong masasama tulad ng mga babaeng bayaran, homosekswal na lalaki at mga gumagamit ng droga. May ibang mga tao namang naniniwala na kasalanan ng mga biktima ang pagkakaroon nila ng HIV o AIDS at dapat lang silang sisihin.

Maraming pamahalaan sa iba't-ibang mga bansa ang nangangalap ng impormasyon at nangangampanya upang maiwasan ang pagkalat ng AIDS. Maraming mga programa ang isinagawa upang maging bukas ang kalooban ng mga tao tungkol sa AIDS at mga epekto nito.

Noong 1998, ang mga opisyal ng kalusugan sa buong mundo ay nagpulong-pulong upang pag-usapan ang problema sa AIDS. Sa pagpupulong na ito, napagpasiyahang gawing World AIDS Day ang Disyembre 1. Ang araw na ito ay gagawing araw ng pagpapalaganap ang mensahe ng pagmamahal, pag-asa at pag-unawa tungkol sa AIDS sa bawat bansa sa buong daigdig. Ang araw na ito ay nakalaan upang buksan ang komunikasyon at pagtibayin ang pangangalap ng impormasyon tungkol sa AIDS.

2. Mga pangmatagalang tugon sa AIDS

Kahit na gumawa ang gobyerno ng mga programa upang puksain ang problema sa AIDS, hindi makikita ang mga resulta nito agad-agad. Ito ang dahilan kung bakit maraming mga bansa ang gumawa ng pangmatagalang tugon. Ito ay nakalaan para sa pagkontrol at pag-iwas sa pagkalat ng AIDS sa mahabang panahon.

Subukan Natin Ito

Sa tingin mo, bakit mahalaga ang pangmatagalang tugon sa problema sa AIDS? Isulat ang iyong sagot sa patlang sa ibaba.

Tingnan natin kung tama ang sagot mo.

Lahat ng tao ay maaaring magkaroon ng AIDS. Mahalaga na ikalat ang impormasyon tungkol sa kontrol at pag-iwas sa AIDS sa lahat ng sektor ng lipunan.

Ang edukasyon tungkol sa AIDS ay kailangang tumugon sa pag-iwas dito, simula sa pinakabatang henerasyon. Ito ay dahil sa ang bawat tao ay maaaring maging biktima ng sakit na ito.

Isang halimbawa ay ang pagtuturo sa mga kabataan na ingatan ang kanilang kalusugan at umiwas sa mga karamdaman. Ito ay makatutulong sa kanilang maging mas maingat sa kanilang pagtanda.

Sa panahon ng pagdadalaga at pagbibinata, mas magiging malapit sila sa mga mapanganib na sanhi, kagaya ng pakikipagtalik nang hindi protektado. Kung gayon, dapat silang turuan na umiwas sa mga panganib na ito, bukod sa pag-iingat sa kanilang kalusugan.

Sa pagdiriwang ng Pandaigdigang Araw ng AIDS, may temang nakalaan kada taon. Sa nakaraang 13 taon, ang mga tema ay:

- 1998 *Komunikasyon*
- 1989 *Kabataan*
- 1990 *Mga Babae at ang AIDS*
- 1991 *Pakikibahagi sa Pagsubok*
- 1992 *Responsibilidad ng Komunidad*
- 1993 *Panahon para Kumilos*
- 1994 *Ang AIDS at ang Pamilya*
- 1995 *Pakikibahagi sa Karapatan, Pakikibahagi sa Responsibilidad*
- 1996 *Isang Mundo, Isang Pag-asa*
- 1997 *Mga Kabataang Nabubuhay sa Mundo ng AIDS*
- 1998 *Marahas na Pagbabago: World AIDS na Kampanya ng mga Kabataan*
- 1999 *Makinig, Matuto, Mabuhay: World AIDS na Kampanya Kasama Ang mga Kabataan*
- 2000 *AIDS: Pagbibigay Halaga ng mga Lalaki*

Pansinin na ang mga tema ay nakasentro sa aspekto ng problema ng AIDS.

Subukan Natin Ito

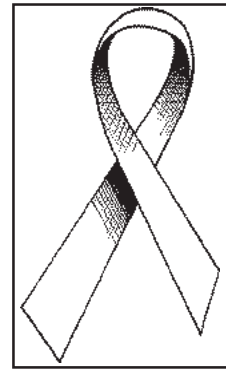
Batay sa mga natutuhan mo tungkol sa AIDS, mag-isip ng mga tema para sa susunod na Pandaigdigang Araw ng AIDS. Isulat ang iyong mga sagot sa mga patlang sa ibaba.

Dahil sa mga katotohanang ito, maraming mga pamahalaan ang namulat ang isipan na kinakailangan nilang tulungan ang iba't ibang grupo sa lipunan, pati na ang mga taong maglalantad sa hinaharap.

3. Multisektoral at Multi-level na Aksyon

Kasama ang mga iba't ibang sektor ng lipunan sa mga matagumpay na programa laban sa AIDS. Maraming mga gobyerno ang nagtatag ng mga patakaran upang malabanan ang problema dito. Isang halimbawa ay ang paggawa ng patakaran na ang mga kabataang pumapasok sa eskwelahan ay dapat turuan tungkol dito. Ang matagumpay na implementasyon ng mga patakarang ito ay depende sa mga lokal na pamahalaan at sa mga eskwelahan.

Ang internasyonal na simbolo ng AIDS ay ang pulang laso na nagmula sa pinakamababang sektor ng lipunan. Ito ay hindi kasama sa programa ng kahit anong gobyerno, kaya nga walang opisyal o standard na pulang laso. Mga taong galing sa iba't-ibang komunidad sa Estados Unidos ang nagsusuot ng pulang laso upang ipakita ang kanilang pagmamalasakit sa problema sa AIDS.

Ngayon, kung gusto mong magpakita ng pagmamalasakit sa usapin ng AIDS, maaari kang gumawa ng sarili mong laso. Ang lasong ito ay sinusuo ng mga tao sa iba't-ibang rehiyon ng mundo lalong-lalo na kapag Pandaigdigang Araw ng AIDS. Ito ay simbolo ng pagmamalasakit at concern nila sa mga taong may HIV at AIDS. Pinapakita rin nito na kailangang paalalahanan ang ibang tao tungkol sa kanilang suporta at responsibilidad sa isyu ng AIDS.

Sa Pilipinas, alam mo ba kung ano ang tugon ng gobyerno tungkol sa problema sa AIDS? Ating pag-uusapan iyan sa Aralin 3.

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan

Tingnan natin kung gaano kalawak ang natutuhan mo sa araling ito. Sagutin ang mga sumusunod na katanungan at bilugan ang titik ng tamang sagot.

1. Anong rehiyon ang may pinakamaraming kaso ng AIDS?
 - a. Sub-Saharan Africa
 - b. Timog Silangang Asya
 - c. Kanlurang Europa
 - d. Hilagang Amerika
2. Ano ang tanging dahilan kung bakit madaling naging epidemya ang AIDS sa Sub-Saharan Africa?
 - a. Dahil madalas makipagsosyalan ang mga tao roon.
 - b. Dahil hindi naniwala ang mga tao sa impormasyong ibinigay sa kanila.
 - c. Dahil walang pera ang mga tao at hindi sila makabili ng gamot.
 - d. Wala ang sagot sa itaas.
3. Naging matagumpay ang pagkontrol ng AIDS sa Kanlurang Europa, Hilagang Amerika, Australia at New Zealand sapagkat
 - a. inipon nila ang lahat ng taong may AIDS at inilagay sa isang institusyon
 - b. nakadiskubre sila ng bakuna laban sa AIDS
 - c. nagsagawa sila ng kampanya tungkol sa sakit na AIDS
 - d. hindi tinatablan ng AIDS ang mga tao sa rehiyong ito.

4. Ano ang epekto ng AIDS sa pamilya?
 - a. Pinabababa nito ang kita ng pamilya.
 - b. Ito ay nagdudulot ng emosyonal na paghihirap.
 - c. (a) at (b)
 - d. Walang epekto ang AIDS sa pamilya.
5. Bakit mayroong stigma ang mga taong may AIDS?
 - a. Dahil marami ang naniniwalang ang AIDS ay isang kaparusahan galing sa Diyos.
 - b. Dahil marami ang naniniwalang ang AIDS ay isang karamdaman ng mga bakla at babaeng bayaran lamang.
 - c. Dahil ang AIDS ay hindi nagagamot.
 - d. Lahat ay tama.

Tingnan kung tama ang iyong mga sagot sa pamamagitan ng *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 54. Nakuha mo ba ng tama ang lahat ng katanungan? Kung hindi, marapat na balik-aralan mo ang araling ito bago ka magpatuloy.

Tandaan Natin

Bago ka magsimula sa Aralin 3, huwag mong kalimutan ang mga mahahalagang puntos ng araling ito.

- ◆ Tinaguriang epidemya na ang AIDS sa buong mundo dahil sa dami ng kaso ng AIDS at sa patuloy ng pagtaas nito sa paglipas ng panahon. Ang dalawang karaniwang dahilan sa pagkalat ng nakamamatay na karamdamang ito ay ang pakikipagtalik at ang paggamit ng mga instrumento para sa pagdodroga (halimbawa, iniksyon, karayom, atbp.)
- ◆ Ang Sub-Saharan Africa ang rehiyong may pinakamaraming kaso ng AIDS.
- ◆ Sa buong mundo, ang AIDS ay mayroong negatibong dulot kagaya ng:
 - Mataas na bilang ng mga namamatay sa isang rehiyon (*mortality rate*)
 - Pagbagsak ng ekonomiya
 - Malaking pahirap sa pamilya
 - Mas maraming pangangailangan sa kagawaran ng kalusugan
- ◆ Tumugon ang pandaigdig na komunidad tungkol sa problema sa AIDS sa pamamagitan ng mga layunin at programa na:
 - Magbubukas sa mga diskusyon tungkol sa AIDS at magtatanggal na stigma nito
 - Pangmatagalan at laan sa pagpuksa ng AIDS sa pamamagitan ng pag-reach out sa iba't-ibang sektor ng populasyon
 - Mayroong multi-sectoral at multilevel na aksyong naglalayong mabigyan ng impormasyon ang mga tao.

AIDS: Ang Senaryo sa Pilipinas

Sa Aralin 1, iyong natuklasan kung ano ang AIDS. Sa Aralin 2, nadagdagan ang iyong kaalaman tungkol dito at sa epekto nito sa pandaigdigang iskala. Sa araling ito, ating tatalakayin ang epekto ng AIDS sa Pilipinas at kung papaano tayo tutugon sa suliraning ito.

Matapos na basahin ang araling ito, ikaw ay may kakayahan na upang:

- ◆ mailarawan ang suliranin ng AIDS sa Pilipinas;
- ◆ maipaliwanag ang tugon ng pamahalaan sa suliranin ng AIDS; at
- ◆ matukoy ang mga paraan ng pagtulong upang labanan ang suliranin sa AIDS.

Makinig Tayo

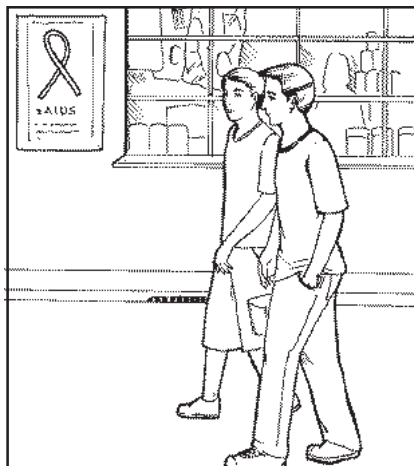
Kung ikaw ay may *cassette player*, gamitin ang *tape* na kasama ng modyul na ito. Kung ikaw ay walang *cassette player*, basahin na lamang ang sumusunod na talakayan.

AIDS: Salot ng Daigdig! Pigilan!

Mga Tauhan:

- Jose* – dalawampu't tatlong taong gulang, kaibigan ni Pepe
Pepe – labingsiyam na taong gulang, kaibigan ni Jose
Atty. Baliton – apatnapung taong gulang, emcee at lider ng komunidad
Dr. Orillaza – tatlung siyam na taong gulang, panauhing tagapagsalita
Amador – labingwalong taong gulang, kaibigan nina Pepe at Jose
Israel – labingpitong taong gulang, kaibigan nina Pepe at Jose
Stephen – labingwalong taong gulang, kaibigan nina Pepe at Jose

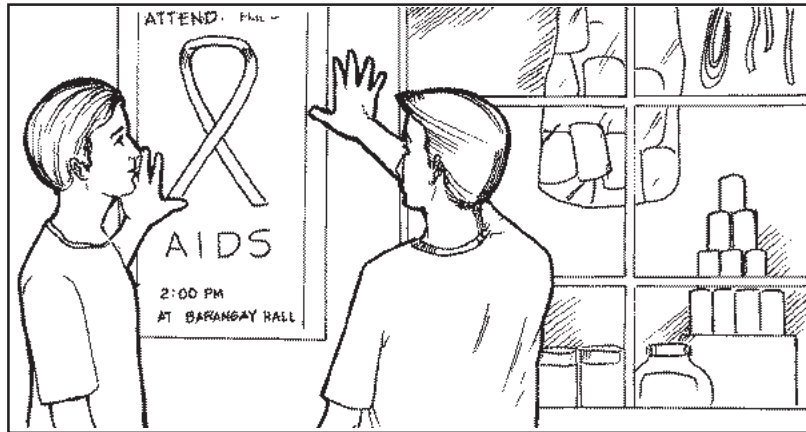
Sina Pepe at Jose ay naglalakad sa isang lansangan sa kanilang barangay...

Jose: `Yon ang balak nina Amador at Stephen para sa nalalapit na *birthday* ni Israel, ganoon?

Pepe: Oo! Sabi nila dahil mag-e-eighteen na nga si Israel, eh, “bibinyagan” daw nila. Sila na raw ang bahala sa gastos.

Tumatawa, sila ay nagpatuloy sa kanilang pagbibiro...

Jose: Talagang may kalokohan din ang dalawang `yon, `no?

Pepe: Talaga! ‘Ba!

Jose: O, bakit ka tumigil sa paglalakad Pepe?

Pepe: Tingnan mo, tingnan mo itong nakapaskil na ito dito sa harap nitong tindahan, Jose. O, ayan, o.

Jose: Ano ba `yan?

Pepe: “Talakayan sa AIDS. Dumalo ka ngayon, alas dos ng hapon, dito sa *barangay hall* ng Barangay Maulawin.”

Jose: Talakayan tungkol sa AIDS?

Pepe: Oy, Jose....

Jose: O?

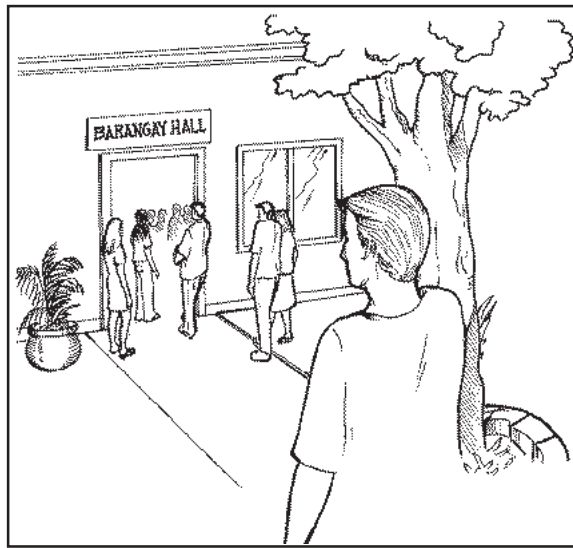
Pepe: Punta tayo. Alam mo, matagal ko nang gustong malaman kung ano nga bang talaga ang AIDS na iyan, e! Ang dami-dami ko na kasing naririnig tungkol diyan. Hindi ko na malaman kung ano ang totoo at kung ano ang kuwentong kutsero lang.

Jose: Ganyan din ako, Pepe. Ang daming katanungan sa isip ko tungkol sa AIDS na hindi ko maihanap ng kasagutan. Baka diyan ko `yon matagpuan!

Pepe: Di payag kang dumalo tayo doon?

Jose: Aba, oong-oo!

Alas-dos ng hapon sa barangay hall ng Barangay Maulawin...

- Pepe:** Oy, marami rin palang interesadong makaalam ng tungkol sa AIDS bukod sa atin, Jose! Tingnan mo ang dami ng mga taong pumapasok sa barangay hall natin!
- Jose:** Tena, Pepe. Pumasok na rin tayo at baka wala na tayong maupuan na malapit sa harap.
- Pepe:** Tek, teka, teka, Jose!
- Jose:** O, bakit na naman?
- Pepe:** Basahin mo ito, o. Itong nakapaskil dito sa *bulletin board*.
- Jose:** “Alam mo na ba?” `Yon?
- Pepe:** Ituloy mo pa ang pagbasa.
- Jose:** Okay. “AIDS: Mamamatay-tao! Salot ng daigdig! 19.5 milyong tao sa buong mundo ay mayroong AIDS.”
- Pepe:** Ano? Ganoon na karami ang may sakit na AIDS?!
- Jose:** Mga 300,000 hanggang 600,000 na ang namamatay sa buong daigdig dahil sa AIDS sa taong ito. Ang karaniwang nagkakaroon ng AIDS ay mga kabataang 15-25 taong gulang.
- Pepe:** Naku, kasama tayo roon, a!
- Jose:** Ang AIDS ay papatay ng 1.5 hanggang 3 milyong tao sa buong mundo hanggang sa *year* 2000.
- Pepe:** Tama na nga ang pagbabasa mo niyan!
Nakakatakot pakinggan, e!
- Pepe:** Tena! Pasok na tayo at baka umpisahan na ang talakayan.

Sa loob ng barangay hall...

Jose: Oy, Pepe! Ano ba? Nakahanap ka ba ng mauupuan natin o ano? Ba't ba parang robot kang naglalakad diyan?

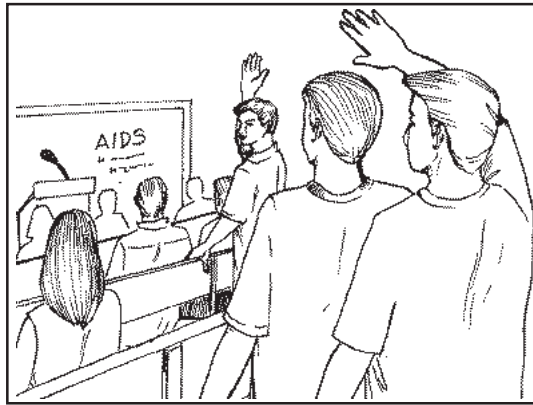
Pepe: Eh, hanggang ngayon kasi, naiisip ko pa rin `yong binasa mo sa bulletin board sa labas kanina. Biro mo, ang mga nangangamatay raw ay halos mga kabataang katulad natin! Sayang, di ba? Kabataan pa naman ang inaasahang magpapatuloy sa pagsulong ng bayan!

Jose: Ba, `pag nagtuluy-tuloy `yon, di ang matitira puro mga matatanda na lamang! Kawawa naman ang mga magulang ko kapag namatay agad ako. Sino pa ang mag-aalaga at titingin sa kanila pag nawala agad ako? Eh, nag-iisa lang akong anak nila. Di ba, napakahirap ng ganoon?

Pepe: Oo.

Jose: Papaano na kaya kung mangyari ang ganoon, `no?

May biglang tumawag sa magkaibigan ...

Amador: Jose! Pepe! Oy!

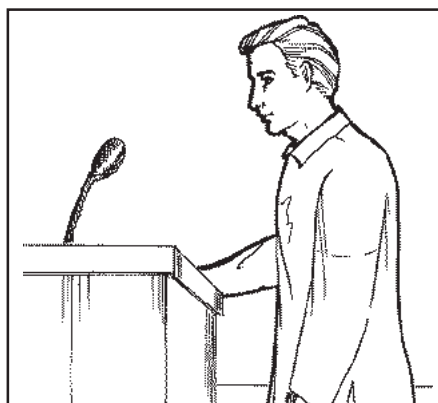
Pepe: Aba, sina Amador `yon, a! Kinakawayan tayo.

Israel: Halikayo rito! Dito na kayo maupo. Dito sa unahan.

Stephen: Mas malapit dito. Tabi-tabi tayo.

Jose: Sige, doon na lang tayo maupo sa tabi nila. Tena!

Musika

Israel: May malapit sa mikropono.

Amador: `Yan siguro ang *emcee*, ano?

Atty. Baliton: Magandang hapon po sa inyo mga kabarangay!

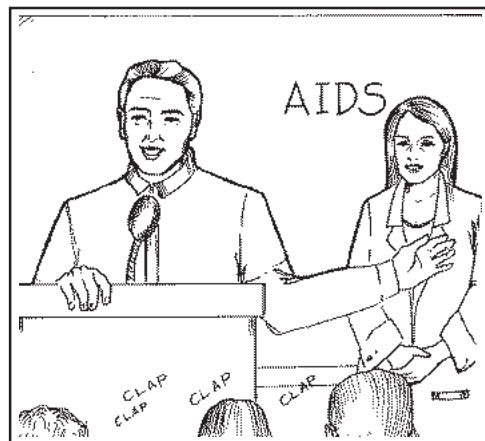
Sabay-sabay: Magandang hapon din po!

Atty. Baliton: Magsisimula na po tayo sa ating talakayan.

Atty. Baliton: Bilang panimula ay hinihiling po namin na tumindig ang lahat at tayo ay manalangin.

Pagkatapos ng ilang sandaling katahimikan...

Atty. Baliton: Karangalan ko po na ipakilala sa inyong lahat ang ating panauhing tagapagsalita, na inanyayahan namin upang ihatid sa atin ang malawak na kaalaman niya tungkol sa AIDS. Sa kasalukuyan ay hepe siya ng AIDS Department sa Ospital ng San Lazaro, sa lungsod ng Maynila. Mga kabarangay, palakpakan po natin bilang pagbati si Dra. Rachelle Orillaza!

Dr. Orillaza: Maraming -maraming salamat po. Maraming salamat po at magandang hapon po sa inyong lahat. Katulad ng nasabi na ni Atty. Mizpah Baliton, maselan ang paksang ating tatalakayin. Ito ay ang AIDS, ang itinuturing sa ngayon na salot ng daigdig. Bakit po ganito ang karaniwan nang pananaw sa sakit na ito? Dahilan sa ang AIDS ay walang lunas at ito ay pumapatay. Gayunman, ang AIDS ay maaari pa ring pigilan sa paglaganap. Nagagalak po ako at maraming kabataan ang nakikita kong naririto ngayon, dahil higit kanino pa man ang talakayang ito ay napakahalaga para sa kanila. Umaasa ako na makikinig kayo nang mataimtim sa aking mga ilalahad. At mamaya, pagkatapos kong magsalita ay inaanyayahan ko po kayong sumali sa pagtatanong ng tungkol sa paksang ito. At sisikapin ko pong sagutin ang lahat ng mga katanungan ninyo sa abot ng aking kakayahan.

Nag-speech na si Dra. Orillaza tungkol sa AIDS. Pagkatapos ng kanyang speech...

Atty. Baliton: Narinig po ninyo ang ginawang pagtalakay ni Dra. Rachelle Orillaza sa paksang AIDS. Ngayon po naman ay inaanyayahan namin kayo na sumali sa pamamagitan ng pagtatanong ng mga bagay-bagay na may kinalaman sa AIDS na hindi pa ninyo lubos na mauunawaan o naliliwanagan. At sisikapin po ni Dra. Orillaza na tugunin ang mga itatanong ninyo. Isa-isa po lamang ang pagtatanong. Hinihiling naming tumayo ang may katanungan, magtaas ng kamay at kapag kinilala ng tagapagsalita ay saka lamang po sisimulan ang pagtatanong niya. Maliwanag po ba?

Mga Tao: Maliwanag po!

Atty. Baliton: Kung ganoon ay simulan na po natin ang pagtatanong kay Dra. Orillaza. Sino ang mauunang magtanong?

Israel: Ako po.

Atty. Baliton: Sige. Magpakilala ka at simulan mo ang pagtatanong.

Israel: Ako po si Israel. At gusto ko po lamang malaman kung ano po ang pinakapangunahing dahilan kung bakit patuloy sa paglaganap ang AIDS.

Dr. Orillaza: Magandang katanungan `yan. Ang pangunahing dahilan ng patuloy na paglaganap ng AIDS ay ang hindi tamang pakikipagtalik tulad ng hindi paggamit ng proteksiyon. At nandiyan ang panganib na ibinibigay ng pagpapalit-palit ng mga katalik. Maliwanag po ba sa inyo `yong sinabi kong sagot?

Israel: Opo, at marami pong salamat!

Stephen: Ang sabi po ninyo ay walang lunas ang AIDS.

Dr. Orillaza: Totoo `yan, Stephen.

- Stephen:** Kung totoo po `yan ... paano po ito mapipigilan na katulad ng sabi ninyo kanina?
- Dr. Orillaza:** Mapipigil ang pagkalat ng AIDS sa pamamagitan ng pagiingat. Kung may asawa ay ipinapayo kong gumamit ng proteksiyon sa pakikipagtalik. At kung binata o dalaga naman ay iwasan ang pagpapalipat-lipat o pagbabago-bago ng mga katalik, bukod pa nga sa paggamit din ng proteksyon.
- Amador:** Paano po ba naisasalin ang AIDS?

- Dr. Orillaza:** Ah, ang AIDS ay naisasalin sa pamamagitan ng pakikipagtalik sa isang taong mayroong AIDS o kaya ay kapag nagamitan ang isang may AIDS. O kaya naman ay kapag nasalanan ang isang pasyente ng dugo na nagmula sa isang tao na positibong may AIDS. Iyan ang mga karaniwang paraan o dahilan.
- Jose:** Bakit po sinabi ninyong nakamamatay ang pagkakaroon ng AIDS?
- Dr. Orillaza:** Dahil nasisira ang immune system o naturalesang panlabansa impeksyon ng isang taong may AIDS. Dahilan dito wala nang panlaban sa sakit ang isang taong kakapitan ng anumang karamdaman.
- Pepe:** Doktora, bakit po hindi kayang gamutin ang sakit na AIDS.
- Dr. Orillaza:** Ah, `yon ay sa dahilang magpahanggang ngayon, wala pang natutuklasang gamot na mabisang panlunas sa sakit na ito.

Musika

- Atty. Baliton:** Bueno, kami po ay nagpapasalamat sa lahat ng dumalo sa tlakayang ito at lumahok sa *open forum* at nagtanong sa ating panauhing tagapagsalita tungkol sa paksang lumiligalig ngayon sa buong daigdig... ang AIDS! Marami din pong salamat kay Dra. Rachelle Orillaza sa pagkakaloob niya sa atin ng kanayang panahon upang tayo ay mapaliwanagan tungkol sa malagim sa sakit na ito. Palakpakan po nating muli si Dra. Rachelle Orillaza!

Habang papalabas sa barangay hall...

- Pepe:** Ang sabi nila para maging ganap na lalaki, kailangang “mabinyagan” daw muna.
- Jose:** Pero pagkatapos ng mga narinig ko...talagang nakakatakot na `yong ideya, di ba?
- Amador:** Oo nga. May iba pa namang paraan para sabihing ganap ka nang lalaki, e! Hindi lang naman sa ganoong pabinyag-binyag pa.
- Stephen:** Tama! Kaya uulong na ako sa usapan.
- Israel:** Kailangan talaga natin ang nag-iingat. Mahirap na. Pag nagka-AIDS tayo, mababawasan ang pag-asa ng bayan.

Subukan Natin Ito

Upang malaman kung ano ang iyong natutuhan sa pamamagitan ng gawaing pakikinig/pagbabasa, sagutin ang mga sumusunod na katanungan. Isulat ang iyong mga sagot sa mga ispasyong ibinigay.

1. Ano sa iyong palagay ang nagtulak kina Amador at Stephen upang makaisip ng plano para sa kaarawan ni Israel?

2. Anong impormasyong nakasaad sa paskil sa bulwagan ng barangay ang nakakuha ng atensyon nina Jose at Pepe?

3. Paano naipamalas ng limang magkakaibigan sa kanilang sariling buhay ang kanilang natutuhan mula sa talakayan tungkol sa AIDS?

4. Ano sa iyong palagay ang maaaring mangyari kung hindi sila nakinig sa talakayan tungkol sa AIDS?

5. Ano pang ibang aralin tungkol sa AIDS ang iyong natutuhan sa pamamagitan ng gawaing pakikinig/pagbabasa?

Suriin ang iyong mga sagot gamit ang *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 55. Tama bang lahat ang iyong mga sagot? Kung hindi, muling subukang makinig sa *tape* o muling basahin ang salitaan. Maaari mo ring talakayin ang iyong mga sagot kasama ang *NFE Instructional Manager* o *Facilitator* o ang iyong mga kaibigan, kapamilya o ibang mag-aaral.

Atin nang natalakay ang katayuan ng AIDS sa iba't ibang panig ng mundo, kabilang na ang Asya kung saan matatagpuan ang Pilipinas. Ngayon, ating tingnan nang mabuti ang AIDS dito sa Pilipinas.

Pag-isipan Natin Ito

Ano sa iyong palagay ang katayuan ng AIDS sa Pilipinas? Ito ba ay isa nang epidemya?

Alamin Natin

Ang AIDS sa Pilipinas

Marahil dahil sa batik ng dungis na kaakibat ng AIDS, kaunting kaso pa lamang ang naiulat, ngunit tinataya ng Departamento ng Kalusugang sa bawat taon, humigit kumulang sa limang libong Pilipino ang nagkakaroon ng HIV. Sa taong 2000, mayroon nang mga 40,000 kaso ng HIV o AIDS.

Ano sa iyong palagay ang sanhi ng mabilis na pagkalat ng sakit na ito sa Pilipinas sa nakaraang mga taon?

Tulad ng Thailand (isang bansa sa Asya na may mataas na bilang ng kaso ng AIDS), ang prostitusyon ay itinuturing na isang kapaki-pakinabang na hanapbuhay sa Pilipinas. Ang mga “pulang ilaw” na mga distrito sa Pilipinas ay mga lugar na kung saan ang mga motel at inuman ay marami. Ang mga motel at inuman na ito ay pinaniniwalaang ginagamit para sa prostitusyon. Ang isang mahalagang mapagkakakitaan ng ilang bayarang babae o patutot ay ang mga banyagang nasa bansa upang magtrabaho o bilang turista. Ang kawalan ng pag-iingat sa pagtatalik kasama ang mga banyagang ito ay malamang na isa sa malaking sanhi sa pagkalat ng HIV o AIDS at ng iba pang mga sakit na naikakalat sa pagtatalik.

Maliban sa prostitusyon, ang pagkalulong sa bawal na gamot ay hindi bihira. Maraming bata at matatandang tao ang gumagamit at nakikibahagi sa mga hiringgilyang gamit sa ipinagbabawal na gamot.

Tulad ng sinabi natin kanina, ang kawalan ng pag-iingat sa pagtatalik at ang paggamit ng ipinagbabawal na gamot ay dalawa sa karaniwang paraan ng transmisyon at pagkalat ng HIV o AIDS.

Pag-aralan at Suriin Natin Ito

Aralin ang sitwasyon sa ibaba at sagutin ang mga tanong sa susunod na pahina.

Si Edong ay 26 taong gulang at kasal kay Josette. Mayroon silang dalawang anak. Habang si Edong ay may matatag na trabaho at isang mabuting tagapagsustento ng pamilya, mayroon siyang bisyo. Si Edong ay madalas na pumupunta sa “beer garden” kasama ang kanyang mga kaibigan sa opisina. Sa tuwing siya ay pumupunta roon, umiinom siya ng kaunting bote ng beer, tumatawag ng GRO (*guest relations officer*) upang makasama sa kanyang mesa at pagkatapos ay pumupunta sa motel kasama ang GRO. Si Edong ay hindi gumagamit ng anumang proteksyon tuwing nakikipagtalik sa GRO sapagkat ayon sa kanya, ang mga babae sa “beer garden” ay maaayos at malilinis.

Ano sa iyong palagay ang mga implikasyon kung bakit si Edong ay hindi gumagamit ng proteksyon sa kanyang mga pagtatalik sa iba maliban sa kanyang asawa?

Bilang resulta ng hindi paggamit ng proteksyon, hindi lamang inilalagay ni Edong ang kanyang kalusugan sa panganib kundi pati na rin ang sa kanyang asawa at kanilang mga magiging anak. Kung siya ay magkaroon ng AIDS, may mataas na posibilidad na maipasa niya ito sa kanyang asawa. Kung ang kanyang asawa ay magdalang-tao habang ito ay may sakit na AIDS, maaari niya itong maipasa sa kanyang anak sa sinapupunan.

Basahin Natin Ito

Habang ang kasong ito ni Edong ay maituturing na di-pangkaraniwan, maraming lalaki at babae pa rin hanggang ngayon ang may baligtad na pananaw tungkol sa AIDS.

Sa isang pag-aaral na isinagawa sa mga Pilipinong kalalakihan (*Young Adult Fertility and Sexuality Study – University of the Philippines Population Institute*), napag-alamang isa sa apat na Pilipinong lalaki na may edad 15 hanggang 24 taon ang nakikipagtalik, bayaran man o hindi.

Ang pinakamalaking proporsyon ng mga kalalakihan na nagbabayad para makipagtalik ay nasa pagitan ng edad 15 hanggang 17 taon. Kadalasan, ito ay nagaganap kasama ang mga kaibigan o kabarkada.

Gamitin si Jose at ang kanyang mga kaibigan (mula sa *tape* na iyong napakingan), bilang halimbawa: Sila ay mga bata at interesado sa maraming bagay, tulad ng pagtatalik.

Sa pag-aaral, napag-alamang batid ng mga batang Pilipino ang tungkol sa HIV/AIDS. Marami sa kanila ang nakakaintindi kung papaano naikakalat ito at kung papaano maiiwasan. Ngunit marami ang hindi alam na ang isang kontaminadong tao ay maaaring hindi makaranas ng sintomas at magmukhang nasa mabuting kalusugan sa loob ng maraming taon.

May iba pang taong may maling paniniwala na ang AIDS ay maaari pang magamot. Subalit, dahil marahil sa kanilang mga maling opinyon tungkol sa paggamit ng kondom at sa paniniwalang sila ay malabong magkaroon ng HIV, maliit na bilang lamang ng Pilipinong kalalakihan, ayon sa pag-aaral, ang gumagamit ng kondom. Sa kabilang dako, ang lumalawak na kaalaman sa kahalagahan ng kondom bilang proteksyon sa mga sakit na naikakalat sa pagtatalik ay hindi nagdulot ng pagdami ng taong gumamit ng kondom.

Pag-usapan Natin Ito

Magsagawa ng isang pagsusulit sa iyong mga kapamilya (nanay, tatay, kuya, ate). Itanong sa kanila ang mga bagay na iyong natutuhan sa Aralin 1 at 2 tulad ng:

1. Ano ang AIDS?
2. Ano ang HIV?
3. Ano ang mga paraan kung saan ang HIV ay naikakalat?
4. Mayroon bang gamot o lunas ang AIDS?
5. Anu-anong mga lugar sa mundo ang may mataas na insidente ng AIDS?
6. Ano ang wasto o maingat na pagtatalik? Paano nito mapipigilan ang paglaganap ng AIDS?

Nagawa ba nilang masagutan nang tama ang mga tanong? Kung oo, batiin sila sa kanilang kaalaman. Ngunit hindi lahat ng Pilipino ay mayroong sapat na kaalaman tungkol sa HIV at AIDS. Dahil dito, ang pamahalaan ay nagsagawa ng ilang mga hakbang.

Subukan Natin Ito

Sagutin ang mga sumusunod na tanong. Isulat ang iyong mga sagot sa mga patlang.

1. Ano sa iyong palagay ang maaaring gawin upang maitaas ang kaalaman ng tao tungkol sa AIDS?

2. Batid mo ba ang ilang mga programa ng pamahalaan upang masugpo ang AIDS?

3. Sa iyong palagay, paano tutugon ang pamahalaan sa suliranin tungkol sa AIDS?

Tingnan natin kung ang iyong mga ideya ay tama.

Alamin Natin

Tugon ng pamahalaan sa AIDS

Habang wala pang gamot o lunas sa AIDS, ang pinakamabuting bagay na maaaring gawin ay ang pigilan ito sa pagkalat. Dito pumapasok ang edukasyon bilang panangga sa pagsugpo sa sakit na ito.

Upang malabanan ang suliranin sa AIDS, kinakailangan mong kunin ang lahat ng impormasyon at katotohanang iyong magagamit. Kung mas malawak ang kaalaman mo tungkol sa AIDS, magiging mas madali para sa iyo ang makahanap ng mga paraan upang protektahan ang iyong sarili sa pagkakaroon ng HIV. Sa kaalamang mayroon ka, mas madali ang paggawa ng desisyon.

Dito sa Pilipinas, maraming programa sa AIDS ang naglalayong turuan ang mga tao sa buong kapuluan. Ang pamahalaan ay nagpalabas ng Republic Act 8504 (RA 8504), kilala rin bilang *Philippine AIDS Prevention and Control Act of 1998*.

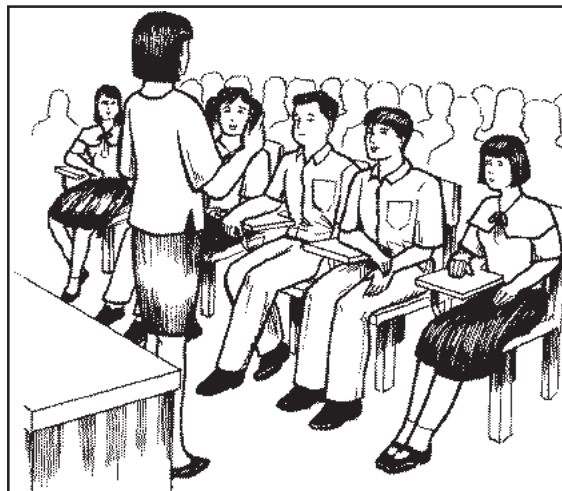
Paano nakuhang sakupin ng batas na ito ang suliranin sa AIDS?

Ang RA 8504 ay nahahati sa maraming seksyong kung tawagin ay artikulo. Ang bawat artikulo ay tumatalakay sa isang partikular na estratehiya sa pagpigil at pagkontrol sa AIDS.

Ang Artikulo 1 ay naglalayong magbahagi ng mga impormasyon tungkol sa AIDS. Kasama rito ang:

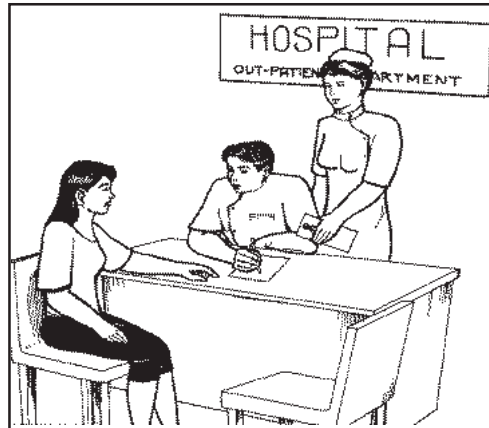
Kaalaman sa HIV/AIDS sa mga paaralan

Ito ay kinabibilangan ng pagtuturo sa mga Pilipinong mag-aaral sa elementarya, sekondarya at kolehiyo ng mga sanhi, paraan ng pagkalat at paraan ng pag-iwas sa HIV/AIDS at iba pang sakit na nakukuha sa pagtatalik. Isinama ng Departamento ng Edukasyon, Kultura at Isport ang edukasyon tungkol sa HIV/AIDS sa kanilang programang di-pormal o *nonformal education*. Ang modyul na ito na iyong binabasa ay isang halimbawa ng *AIDS nonformal education learning material*.

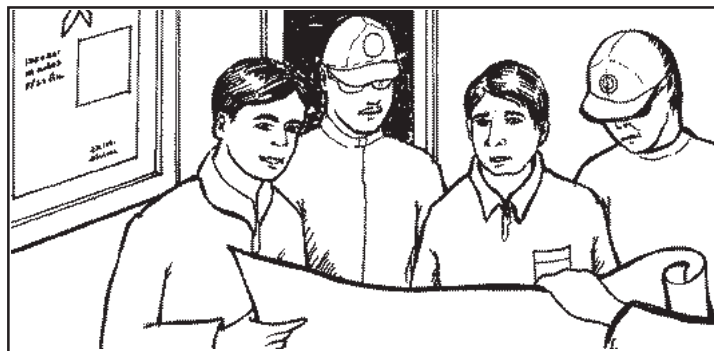
Kaalaman tungkol sa HIV/AIDS bilang serbisyong pangkalusugan

Kung ikaw ay pupunta sa ospital o klinika, ikaw ay maaaring tumingin o humingi ng mga babasahin tungkol sa AIDS. Ito ay kasama sa serbisyong ibinibigay ng ospital o klinika. Ang mga empleyado sa kalusugan ay nagsanay upang makapagbigay ng edukasyon at impormasyon tungkol sa nakatatakot na sakit na ito.

Kaalaman tungkol sa HIV/AIDS sa opisina at pagawaan

Ang pagsasanay at pagpapatuloy ng edukasyon at iba pang gawaing panghubog sa mga empleyado sa pampubliko at pribadong pagawaan at opisina ay may kalakip na impormasyon tungkol sa HIV/AIDS.

Edukasyon tungkol sa HIV/AIDS para sa mga Overseas Filipino Workers (OFWs)

Ang mga OFWs ay kinakailangang dumalo sa mga *seminar* bago lisanin ang Pilipinas.

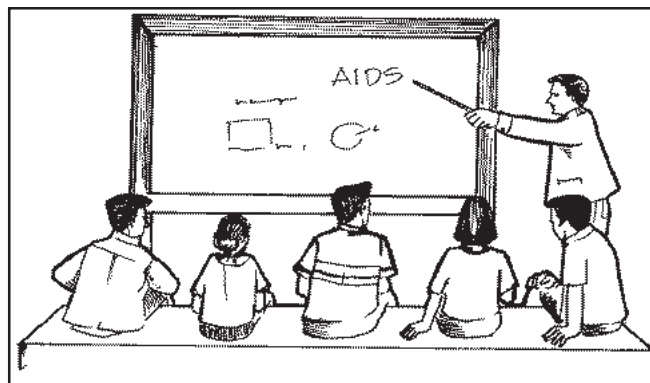
Kaalaman tungkol sa HIV/AIDS para sa mga turista

May mga kagamitan o babasahin tungkol sa HIV/AIDS na maaaring makuha sa mga lugar kung saan mayroong turista. Halimbawa ng mga lugar na ito ay ang ahensiya sa paglalakbay, kainan, hotel, at sentro ng impormasyon sa Departamento ng Turismo.

Kaalaman tungkol sa HIV/AIDS para sa komunidad

Ang mga kagamitan sa kampanya tungo sa edukasyon at impormasyon sa AIDS/HIV ay mula sa lokal na pamahalaan. Ito ay naisasakatuparan sa tulong ng ibang ahensiya ng pamahalaan, *nongovernment organizations* (NGOs) at mga grupo sa simbahan.

Ang pagpapalaganap ng edukasyon at impormasyon ay isa lamang paraan upang mapigilan at kontrolin ang AIDS. Samantala, ano naman ang ginagawa ng pamahalaan sa mga taong mayroon nang AIDS? Upang tugunan naman ang maling paniniwala na hanggang ngayo'y nakakabit pa rin sa AIDS, ang *Philippine AIDS Prevention and Control Act* ay ginawa upang ipagbawal ang diskriminasyon laban sa mga taong may AIDS. Ayon sa Artikulo 7 ng *AIDS Prevention and Control Act of 1998*, ang mga taong mayroong AIDS ay maaaring:

- ◆ magtrabaho;
- ◆ pumasok sa paaralan;
- ◆ maglakbay;
- ◆ kumuha ng serbisyong pautang;
- ◆ kumuha ng serbisyong pangkalusugan; at
- ◆ kumuha ng serbisyo sa pagpapalibing.

Ang mga taong may HIV/AIDS ay dapat lang na magkaroon ng parehong karapatan tulad ng sa mga taong walang ganitong karamdaman.

Maliban sa pagpapalaganap ng impormasyon at mga panuntunan laban sa diskriminasyon, kalakip sa batas na ito ang mga panuntunan para sa mga kaugalian at proseso ng pagbibigay ng dugo at ibang bahagi ng katawan (Artikulo 2), pagsusuri ng AIDS at HIV (Artikulo 3), serbisyong suporta para sa mga biktima ng AIDS (Artikulo 4), at iba pa.

Subukan Natin Ito

Sagutan ang mga sumusunod na tanong.

1. Sa iyong palagay, bakit naglunsad ang pamahalaan ng isang malawakang kampanya para sa pagpapalaganap ng edukasyon at impormasyon tungkol sa AIDS?

2. Anu-anong mga halimbawa ng kampanya ng pamahalaan para sa pagpapalaganap ng kaalaman at impormasyon tungkol sa AIDS ang batid mo sa iyong komunidad?

3. Ano sa iyong palagay ang mga dapat gawin ng pamahalaan upang labanan ang AIDS? Ipaliwanag ang iyong sagot.

Narito ang ilang halimbawang sagot.

1. Ang pamahalaan ay naglunsad ng isang malawakang kampanya ng impormasyon at edukasyon tungkol sa AIDS sapagkat naniniwala sila sa katotohanang kung ang mga tao ay may nalalaman tungkol dito, may kakayahan na silang protektahan ang kanilang mga sarili.
2. Dito sa Pilipinas, karamihan sa mga kampanya sa pagpapalaganap ng impormasyon at kaalaman tungkol sa AIDS at HIV ay sa pamamagitan ng *brochures*, *pamphlets* o patalastas.
3. Tulad ng ibang pamahalaan sa maraming bansa, kailangang palakasin ng ating pamahalaan ang kampanya ng impormasyon tungkol sa AIDS at HIV nang sa gayo'y makarating ito sa iba't-ibang sektor ng lipunan.

Pag-isipan Natin Ito

Sa iyong sariling paraan, paano ka makatutulong sa pagpuksa ng sakit na AIDS at HIV? Isulat ang iyong sagot sa ispasyo sa ibaba.

Ihalintulad ang iyong sagot sa listahan sa susunod na diskusyon.

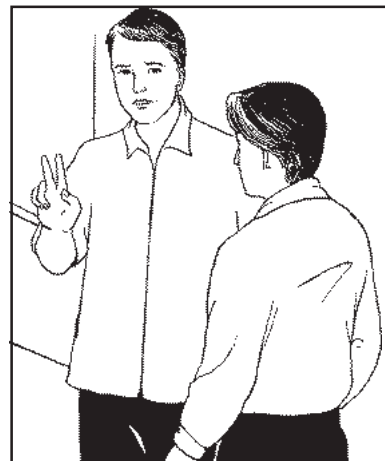

Alamin Natin

Ano ang iyong tugon sa AIDS?

Ikaw ay mayroong magagawa upang pigilan ang pagkalat ng HIV at AIDS. Narito ang ilang mga halimbawa:

- ◆ Magsuot ng pulang laso bilang simbolo ng kamulatan sa AIDS, solidaridad at suporta. Ito ay magpapakita sa iba na ikaw ay may kaalaman tungkol sa AIDS/HIV at gusto mong makatulong sa ibang taong kontaminado nito. Ito rin ay magpapakita na ikaw ay sumusuporta sa paglaban at pagpuksa sa nakamamatay na karamdamang ito at naaalala mo ang lahat ng nangamatay dahil dito. Ipinakikita rin nito na ikaw ay nakikiisa sa mga may sakit, nakikisimpatiya sa mga taong nawalan ng mga mahal sa buhay dahil sa salot na ito at umaasang matutuklasan ang gamot para rito.
- ◆ Alamin ang tamang impormasyon sa AIDS/HIV: ano ito, paano ito naikakalat, at paano ito mapipigilan.
- ◆ Imulat ang iba tungkol sa sakit sa pamamagitan ng pamamahagi ng iyong kaalaman. Iwasto sila kung mayroon man silang maling impormasyon.
- ◆ Patuloy na dagdagan ang iyong kaalaman tungkol sa sakit sa pamamagitan ng pagtatanong sa ibang tao ukol sa kanilang karanasan sa AIDS/HIV.
- ◆ Tumulong sa kampanya laban sa diskriminasyon sa mga kilalang biktima ng AIDS. Ano mang paraan ng diskriminasyon sa pagawaan, paaralan, ospital at mga institusyong pangkalusugan ay pinapatawan ng kaparusahan ayon sa batas.
- ◆ Bilang miyembro ng komunidad, mangalap ng ilang mga kaibigang tulad mo na nababahala o nag-aalala din. Bilang isang grupo, imungkahi sa kapitan ng barangay ang kahalagahan ng pagkakaroon ng pampublikong kaalaman sa AIDS.

Tanungin kung maaari siyang makatulong sa inyong kampanya upang mapalaganap ang impormasyon kung papaano maiwasan ang impeksyon. Marahil siya ay sasang-ayong magkaroon ng isang talakayan sa barangay hinggil sa AIDS tulad sa naipakita sa dayalogo sa *audio tape*.

- ♦ Maaari ka ring gumawa ng paskil upang ipagbigay alam sa mga tao ang tungkol sa sakit. Ang mga paskil ay maaaring ilagay sa mga pampublikong lugar.

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan

Sagutan ang mga sumusunod na tanong. Isulat ang iyong mga sagot sa patlang sa ibaba ng bawat numero.

1. Anu-ano ang mga dahilan sa mabilis na pagtaas ng kaso ng AIDS/HIV sa Pilipinas?

2. Paano nakatutulong ang *AIDS Prevention and Control Act of 1998*, na kilala bilang Republic Act 8504, sa pagtugon sa suliranin sa AIDS sa bansa?

3. Paano ka makatutulong sa kampanya laban sa AIDS?

Suriin ang iyong mga sagot gamit ang *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 55.

Ibuod Natin

Huwag kalimutan ang mga mahahalagang bagay sa modyul na ito.

- ♦ Ang HIV ay isang *virus* na nagdudulot ng AIDS.
- ♦ Ang isang taong kontaminado ng AIDS ay may mahinang sistema ng depensa o *immune system*.
- ♦ Ang AIDS ay maaaring maikalat sa pamamagitan ng kawalan ng proteksyon sa pagtatalik at mga gawaing nagpapahintulot sa pagpapalit ng dugo at ibang likido sa katawan.

- ◆ Mga mapanganib na gawain at kaugalian tulad ng *premarital sex*, pagkakaroon ng higit sa isang kapareha sa pagtatalik, at paggamit ng bawal na gamot na iniiniksyon ay maaaring magdulot ng transmisyon ng HIV o AIDS. Mas mabuting iwasan ang mga gawain at kaugaliang ito upang maprotektahan ang iyong sarili sa AIDS. Kung ito ay hindi maaari, ugaliing magkaroon ng ibayong pag-iingat, tulad ng paggamit ng kondom at iba pang paraan sa maingat na pagtatalik.
- ◆ Ang AIDS ay itinuturing na isa nang epidemya sa mundo sapagkat ang bilang ng mga kaso ng AIDS ay patuloy na tumataas sa pagdaan ng mga taon. Ang dalawang paraan na itinuturing na mahalaga sa pagkalat ng AIDS ay ang kawalan ng wastong pag-iingat sa pakikipagtalik at ang pakikibahagi sa paggamit ng hirlinggilya sa tuwing gagamit ng bawal na gamot.
- ◆ Ang Sub-Saharan Africa ang mayroong pinakamataas na bilang ng kaso ng AIDS.
- ◆ Sa pandaigdigang eskala, ang AIDS ay mayroong mga negatibong epekto tulad ng:
 - mas mataas na bilang ng mga taong namamatay
 - kahirapan sa ekonomiya
 - mas malaking pasakit sa pamilya
 - mas malaking pangangailangan sa sektor ng kalusugan
- ◆ Ang pandaigdigang komunidad ay tumugon sa hamon ng AIDS sa pamamagitan ng mga polisiya at programa na:
 - magbubukas ng talakayan tungkol sa AIDS at magwawasto sa maling paniniwala ukol dito.
 - pangmatagalan at ginawa upang mabawasan ang pagkalat ng AIDS sa pamamagitan ng pagpapalaganap ng kaalaman sa iba't-ibang sektor ng populasyon, na isiasaalang-alang na ang panganib na haharapin ay nagbabago habang ang tao ay tumatanda.
 - nagtataglay ng iba't ibang sector at lebel ng aksyon na naglalayong abutin ang posibleng pinakamaraming bilang ng populasyon
- ◆ Sa Pilipinas, tinatayang may limang libong kaso ng HIV at AIDS ang nadaragdag bawat taon. Habang maraming Pilipino ang nagkakaroon ng sapat na kaalaman ukol sa AIDS, marami pa rin ang naniniwalang ang AIDS ay maaaring magamot.
- ◆ Ang pamahalaang Pilipinas ay naglunsad ng Republic Act 8504 o ang *AIDS Prevention and Control Act of 1998*. Ang batas na ito ay naglalayong magbigay ng mga panuntunan para sa pagpapalaganap ng impormasyon tungkol sa AIDS at laban sa diskriminasyon. Kalakip din ng batas na ito ang panuntunan para sa pagbibigay ng dugo at ilang bahagi ng katawan, pagsusuri para sa HIV at AIDS, at pagbibigay ng serbisyong susuporta sa mga biktima ng AIDS.

Subukan Natin Ito

Gumawa ng paskil tungkol sa AIDS. Maaari kang gumamit ng isang kartolina para sa iyong paskil. Matapos mo itong gawin, ipakita ang paskil sa iyong Instructional Manager at maging sa iyong NFE Learning Center. Maari mo ring hilingin na puntahan ang iyong mga opisyal ng barangay at tanungin sila kung sila ay sasangayon na ilagay ang iyong paskil sa bulwagan ng barangay o pampublikong lugar sa iyong komunidad.

Anu-ano ang mga Natutuhan Mo?

Ngayon na natapos mo na ang modyul, ating suriin ang iyong natutuhan.

Sagutan ang mga sumusunod na tanong. Isulat ang mga sagot sa patlang na ibinigay sa bawat bilang. Kung hindi tinukoy, ang bawat bilang ay katumbas sa isang puntos.

1. Ipaliwanag ang relasyon sa pagitan ng HIV at AIDS.

2. (Para sa dalawang puntos) Magbigay ng dalawang sintomas ng AIDS.

3. (Para sa dalawang puntos) Magbigay ng dalawang sitwasyon/pangyayari kung saan ang HIV ay maaaring maikalat.

4. (Para sa dalawang puntos) Ang kaibigan ni Lina na si Sara ay napag-alamang positibo sa HIV. Hindi alam ni Lina ang tungkol dito at nagpatuloy siya sa pagsama kay Sara. Maging sa pagkain ay kasama niya ito. Posible ba na si Lina ay magkaroon ng AIDS mula kay Sara sa ganitong paraan? Bakit o bakit hindi?

5. Ano ang karaniwang mapanganib na paraan upang magkaroon ng AIDS sa pagpapatatoo, paggamit ng karayom sa pagbutas ng katawan, at pakikibahagi sa hiringgilya tuwing mag-iiniksyon ng gamot?

6. Ano ang ligtas na pagtatalik?

7. Anu-ano ang mga pangunahing paraan ng transmisyon na nagdulot ng pagkalat ng AIDS sa maraming bahagi ng mundo?

8. Paano madalas nakukuha ng mga bata at sanggol ang HIV at AIDS?

9. (para sa dalawang puntos) Anong lugar sa mundo ang may pinakamataas na bilang na kaso ng AIDS? Bakit?

10. Magbigay ng isang epekto ng AIDS na nagaganap sa pandaigdigang eskala.

11. Bakit mahalaga na labanan ang maling paniniwala na kaakibat sa AIDS?

12. Sa Pilipinas, ano ang karaniwang paraan ng transmisyon ng HIV?

13. (Para sa dalawang puntos) Anong batas ang inilunsad ng pamahalaan para sa pagpigil at pagkontrol ng AIDS? Magbigay ng isang pangunahing probisyon ng batas na ito.

14. Magbigay ng isang gawaing maari mong gawin upang makatulong labanan ang AIDS.

Tingnan ang iyong mga sagot gamit ang *Batayan sa Pagwawasto* sa pp. 55–57.

Kung ikaw ay nakakuha ng:

- 0 – 5 Kailangan mong araling muli ang modyul na ito.
- 6 – 9 Balikan ang mga bahagi ng modyul na hindi mo naintindihan.
- 10 – 16 Magaling! Balikan na lamang ang mga bilang na hindi mo nasagutan nang tama.
- 17 – 19 Napakagaling! Marami kang natutuhan mula sa modyul na ito. Maaari mo nang ipamahagi ang tamang impormasyon tungkol sa AIDS sa iyong mga kamag-anak at mga kaibigan. Maaari mo ring maprotektahan ang iyong sarili mula sa AIDS.

Batayan sa Pagwawasto

A. Anu-ano na ang mga Alam Mo? (pp. 2–3)

1. (b) Ang AIDS ay isang sakit na sumisira ng immune system ng tao, kung kaya't nagdudulot ito ng iba pang mga karamdamang hindi na kayang labanan ng katawan.
2. (c) Makalipas ang panahon (maaring hanggang 10 taon) ang impeksyon ng HIV ay nagiging AIDS.
3. (c) Ito ay ilan sa mga sintomas na nagpapahiwatig na ang HIV ay naging ganap na AIDS.
4. (d) Ang pakikibahagi sa mga kagamitan sa pagkain kasama ang isang kontaminadong indibidwal ay hindi maaaring magdulot ng impeksyon ng HIV o AIDS.
5. (c) Ang pagiging isang bayarang babae/patutot o bakla ay hindi sapat na dahilan upang magkaroon ng AIDS. Ang naglalagay sa mga tao sa panganib ay ang kanilang gawain at kaugalian.
6. (b) Habang ang isang tao ay tumatanda, ang kanyang kalusugan ay nagbabago. Kung kaya't mahalaga na labanan ang AIDS.
7. (b) Ang prostitusyon ay isang pangunahing rason sa pagkalat ng sakit sa Thailand.
8. (b) May ilang mga taong may maling paniniwala na ang AIDS ay isang kaparusahan mula sa Diyos sapagkat marami sa mga biktima nito ay mga bayarang babae/patutot o mga bakla.
9. (b) Ang batas na ito ay ginawa upang mapalaganap ng impormasyon tungkol sa AIDS at tulungan ang mga taong may AIDS.
10. (c) Ang mga pamahalaan sa buong daigdig ay naniniwala na ang pinakamabuting paraan upang pigilan at makontrol ang pagkalat ng sakit ay sa pamamagitan ng pagbibigay sa tao ng impormasyon tungkol dito.

B. Aralin 1

Subukan Natin Ito (pahina 5)

1. Si Sarah Jane ay napag-alaman munang positibo sa HIV bago sa AIDS.
2. Ang “unang sakit” na ito ay naging ganap na AIDS.
3. Nakuha ni Sarah Jane ang sakit sapagkat ang kanyang trabaho ay ang pakikipagtalik sa iba't ibang lalaki.
4. Marami sa mga biktima ng AIDS ang takot na aminin na sila ay mayroon nito dahil sila ay natatakot na ipagtabuyan ng ibang tao.
5. Kahit na tulungan ng pamahalaan si Sarah Jane sa pagpapagamot, ang AIDS ay walang lunas. Ang nag-iisang bagay na maaari nilang gawin ay subukan na pahabain ang kanyang buhay. Si Sarah Jane ay namatay sa mga komplikasyong nagmula sa sakit noong Hulyo 16, 2000.

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan (pp. 13–14)

1. (b) ang tamang sagot. Ang HIV ay unang sumisira sa *immune system* ng katawan. Marami sa mga kaso ng HIV ang nagiging AIDS.
2. (d) ang tamang sagot. Ang pagkakaroon ng pamamaga sa mata ay hindi indikasyon na ang isang tao ay mayroong HIV o may sakit na AIDS. Ang mga titik a, b at c ay mga sintomas ng AIDS.
3. (d) ang tamang sagot. Ang paghalik at pagyakap ay hindi nangangahulugang may palitan ng dugo o likido ng katawan, kung kaya't ito ay hindi rin nangangahulugang makapagdudulot ng HIV o AIDS. Ang mga kaugalian at gawain sa (a), (b), (c) ay may pagpapalit ng dugo at likido sa katawan, at sa gayo'y mga posibleng paraan ng pagkalat ng HIV o AIDS.
4. (a) ang tamang sagot. Dito ay nagkakaroon ng palitan ng dugo o likido ng katawan na maaring magdulot ng HIV o AIDS kung ang kapareha mo ay mayroon nito. Ang mga kaugalian at gawain sa (b), (c), at (d) ay walang palitan ng dugo at likido ng katawan at hindi maaaring magdulot ng HIV o AIDS.
5. (b) ang tamang sagot. Ang paggamit ng ipinagbabawal ng gamot na iniiniksyon ay dapat hindi gawin. Ang kagat ng lamok ay hindi pamamaraan upang ikaw ay makakuha o mahawaan ng HIV o AIDS.

C. Aralin 2

Pag-aralan at Suriin Natin Ito (pp. 16–17)

1. a. Sub-saharan Africa
b. South at Southeast Asia
c. Latin Amerika
2. a. Sub-saharan Africa
b. Carribean
c. Latin Amerika
3. Sub-saharan Africa

Magbalik-aral Tayo(pahina 22)

1. Ang dalawang karaniwang paraan sa pagkalat ng AIDS sa buong daigdig ay: paggamit ng mga iniiniksyon na ipinagbabawal na gamot at hindi protektadong pakikipagtalik.
2. Sa mga rehiyong ito, ang pagkalat ng karamdaman ay napigilan sa pamamagitan ng pagbigay ng mga impormasyon ukol dito.

Mga Epekto ng AIDS

Bilang ng mga Namatay sa Isang Lugar (<i>Mortality Rate</i>)	Tumataas ang bilang ng mga namatay
Ekonomiya	Dahil sa pagbaba ng dami ng tao, bumabagsak ang ekonomiya.
Pamilya	Pinapababa ng AIDS ang kinikita ng pamilya at nagdudulot ng emosyonal na paghihirap.
Kagawarang Pangkalusugan	Magkakaroon ng pangangailangan ng mga tauhan at pinansyal na suporta sa Kagawarang Pangkalusugan.

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan (pp. 28–29)

1. **(a)** ay tama. May 70% ng kabuuang dami ng kaso ng AIDS ay nasa Sub-Saharan Africa.
2. **(b)** ay tama. Ang Africa ay dating kolonya ng mga bansa sa Kanluran. Dahil dito, maraming mga Aprikano ang hindi naniwala sa mga impormasyong ibinigay ng mga taga-kanluran tungkol sa AIDS. Akala nila ay niloloko lang sila ng mga taga-Kanluran.
3. **(c)** ay tama. May mga kampanya na nagpakita na ang mga ito ang pinaka-epektibong paraan upang maiwasan at makontrol ang AIDS.
4. **(c)** ay tama. Pag nagkaroon ng AIDS ang mga tao, marami silang gastusin sa gamot at pagpapasuri. May ibang kinakailangang tumigil sa pagtratabaho. Nagdudulot ito ng pagbaba ng kita ng isang pamilya. Ang emosyonal na paghihirap ay maaaring mag-ugat sa impormasyong ang AIDS ay wala pang lunas.
5. **(d)** ay tama. Ang maling paniniwala na kaakibat ng AIDS ay dulot ng kulang na impormasyon ng mga tao tungkol sa karamdamang ito. Hindi nila mapaghiwalay ang tama at hindi tungkol sa AIDS.

D. Aralin 3

Subukan Natin Ito (pahina 37)

1. Nais ni Amador at Stephen na bigyan si Israel ng bayarang babae/patutot para sa kanyang ikalabingwalong kaarawan. Ang kanilang plano ay base sa paniniwala ng mga lalaki na kailangang maging tunay silang mga lalaki sa pamamagitan ng pakikipagtalik pagsapit ng edad na ito.
2. Ayon sa paskil, ang mga taong 15-25 na taong gulang ang karaniwang nahahawaan ng sakit na AIDS. Si Jose at Pepe ay kasama sa grupong ito.
3. Hindi na nila tinuloy ang kanilang plano para sa ikalabingwalong kaarawan ni Israel.
4. Kung ipinagpatuloy pa nila ang kanilang plano para kay Israel, maaaring magkaroon siya ng HIV at AIDS dahil wala siyang alam tungkol sa mga panganib ng pakikipagtalik nang walang proteksyon.
5. Ayon sa *audiotape*, wala pang lunas para sa sakit na AIDS. Ang HIV ay maaaring ikalat sa pamamagitan ng hindi maingat na pakikipagtalik, pakikipagtalik sa maraming kapareha at paggamit ng hiram na karayom sa pag-iiniksyon ng ipinagbabawal na gamot.

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan (pahina 47)

1. Ang iresponsableng pakikipagtalik at paggamit ng ipinagbabawal na gamot ay dalawa sa karaniwang rason kung bakit kumakalat ang AIDS sa ating bansa.
2. Ang patakarang ito ay nagbibigay ng:
 - ◆ patakaran para sa isang kampanya tungkol sa AIDS sa eskwelahan, opisina, sentrong pangkalusugan, atbp.
 - ◆ prohibisyon tungkol sa masamang tingin sa mga taong may AIDS
 - ◆ patakaran sa pagdodonasyon ng bahagi ng katawan
 - ◆ patakaran para sa HIV/AIDS
 - ◆ mga suportang pangserbisyo para sa mga biktima ng AIDS
3. Sa pakikialam at pagbabahagi ng tamang impormasyon tungkol sa AIDS, at pakikilahok sa mga kampanya at programang nauugnay sa AIDS.

E. Anu-ano ang mga Natutuhan Mo? (pp. 49–51)

1. Ang HIV ay isang *virus* na nagdudulot ng AIDS. Ang mga taong may AIDS ay mayroong mahinang *immune system* sapagkat ang HIV ay sumisira nito at nagiging sanhi ng pagkawala ng panlaban sa sakit.

2. (2 puntos) Alin man sa dalawa sa mga sumusunod:
 - ◆ di maipaliwanag o patuloy na pamamaga ng mga glandula sa suso, leeg, kili-kili
 - ◆ pagpapawis sa gabi
 - ◆ lagnat
 - ◆ pangininig
 - ◆ nakapaparalisang panghihina
 - ◆ higit sa 10 librang pagbaba ng timbang sa loob ng 2 buwan
 - ◆ pagtatae na tumatagal ng ilang lingo
3. (2 puntos) Alin man sa dalawa sa mga sumusunod:
 - ◆ kawalan ng pag-iingat sa pagtatalik
 - ◆ pakikibahagi sa paggamit ng mga karayom
 - ◆ pagtanggap ng dugo
 - ◆ pagtanggap ng ilang bahagi ng katawan
 - ◆ pakikibahagi sa paggamit ng mga instrumentong pambutas ng balat
 - ◆ pagkakaroon ng sugat mula sa mga karayom na naglalaman ng dugo mula sa ibang tao
 - ◆ pagpasok ng dugo sa isang bukas na sugat
 - ◆ pagsasalin ng ina papunta sa anak (*perinatal modes*)
4. (1 punto) Bilang
 (1 punto) Ang pakikipagsosyalan at ang pakikibahagi sa kagamitan sa pagkain ng isang taong positibo sa HIV o may AIDS ay hindi maaaring magkalat ng AIDS. Mangyayari lamang ang panganib sa pagkakaroon ng HIV o AIDS kapag nagkaroon ng pagpapalitan ng dugo at mga likido sa katawan.
5. Ang pinakakaraniwang mapanganib na paraan ay ang paggamit ng kontaminadong karayom. Kung ang karayom na ito ay nagtataglay ng dugo at iba pang likido sa katawan ng isang kontaminadong tao, ito ay maaaring magdulot ng sakit.
6. Ang ligtas na pagtatalik ay isang kaugaliang nagpapababa o pumipigil sa paglipat sa kapareha ng mga likido sa katawan tulad ng paggamit ng kondom.
7. Ang kawalan ng pag-iingat sa pagtatalik ang siyang naging pangunahing paraan sa transmisyon ng AIDS sa maraming bahagi ng mundo, kasama na ang Pilipinas.
8. Nakakukuha ng HIV at AIDS ang mga bata at sanggol mula sa kanilang mga ina, maging bago o pagkatapos maipanganak o sa pamamagitan ng pagpapasuso.

9. (1 punto) Sub-saharan Africa
(1 punto) sapagkat maraming tao ay tumatangging maniwala na ang impormasyong ibinigay sa kanila tungkol sa AIDS at dahil maraming Afrikano ang may higit sa isang kapareha sa pagtatalik.
10. Alin man sa mga sumusunod:
 - ◆ Ang insidente ng pagkamatay ay nagiging mataas.
 - ◆ Paghihirap sa ekonomiya
 - ◆ Paghihirap sa pamilya
 - ◆ Paglalagay sa pagsubok sa sektor ng kalusugan
11. Sapagkat sa pamamagitan nito lamang maaaring makapagsalita ang mga tao tungkol sa AIDS at malaman ang tamang impormasyon. Ito lamang ang paraan upang maiwasan ang diskriminasyon laban sa mga taong kontaminado ng HIV.
12. Kawalan ng pag-iingat sa pakikipagtalik.
13. (1 punto) Republic Act 8504 o The Philippine Aids Prevention and Control Act
(1 punto) Ang mga pangunahing probisyon ng batas na ito ay (alin man sa mga sumusunod):
 - ◆ pagpapalaganap ng impormasyon tungkol sa AIDS
 - ◆ mga panuntunan sa pagbibigay ng dugo at ibang bahagi ng katawan
 - ◆ mga patakaran laban sa diskriminasyon sa mga taong may HIV at AIDS
 - ◆ mga panuntunan sa pagsusuri ng AIDS
 - ◆ pagbibigay ng serbisyong sumusuporta sa mga taong may AIDS
14. Alin man sa mga sumusunod:
 - ◆ Magsuot ng pulang ribbon.
 - ◆ Alamin ang tamang impormasyon tungkol sa AIDS.
 - ◆ Ibahagi ang inyong nalalaman tungkol sa AIDS.
 - ◆ Subukang dagdagan ang iyong nalalaman tungkol sa sakit.
 - ◆ Tumulong sa kampanya laban sa diskriminasyon.
 - ◆ Magpasimula ng mga gawain sa iyong barangay upang pataasin ang pagkamulat ng mga tao sa AIDS.

Mga Sanggunian

- Annop Visudhimark, M.D., Department of Medical Services, Ministry of Public Health, Thailand. *Drugs and AIDS in Thailand: Same Policies, Different Laws – How Can They Be Reformed to Obtain the Most Benefit?*, available online at <http://www.ihra.org.uk/paris/proceedings/visudhi.html>
- Aplasca, M.R.A.; Seigel, D.; Mandel, J.S.; Santan-Arciaga, R.T.; Paul, J.; Hudes, E.S.; Monzon, O.T.; Hearst, N. *Results of a Model AIDS Prevention Program for High School Students in the Philippines*, CAPS Publication, AIDS 9:S7-S13 (suppl. 1) 1995, available online at <http://www.caps.ucsf.edu/internationalbib.html>.
- Columbia University College of P & S Complete Home Medical Guide, *HIV Infection and AIDS: High-Risk Groups*, available online at http://cpmcnet.columbia.edu/texts/guide/hmg19_0005.html
- Go Ask Alice, Columbia University's Health Education Program, available online at <http://www.goaskalice.columbia.edu/0017.html>
- HIV/AIDS Resources: Frequently Asked Questions, available online at <http://www.cdcnpin.org/hiv/faq/transmission.html#1>
- http://www.codewan.com.ph/CyberDyaryo/features/f2000_0720_02.html
- http://www.inquirer.net/issues/jun2000/jun13/news/news_10.html.
- Islam's Solution to Humanity's Gravest Challenge, AIDS*, available online at <http://www.ahya.org/eng/aids.html>.
- Japan Lutheran Hour, Prostitution and AIDS*, available online at http://www.jlh.org/asia_lut/dec_95/thaifact.html.
- Stephen F. Morin, Ph.D, Margaret A. Chesnet, Ph.D., Thomas J. Coates, Ph.D., in collaboration with the Participants in the Fogarty Workshop on International HIV/AIDS Prevention Research Opportunities, UCSF AIDS Research Institute Policy Monograph #1, Revised April 2000, *Discovering Global Success: Future Directions for HIV Prevention In the Developing World*, available online at <http://www.caps.ucsf.edu/publications/intlmono.html>.
- Monnica Terwilliger, (2000), *Crisis Pregnancy Counselor, Responsible Sexual Choices and You: Let's Talk About Safe Sex*, available online at <http://www.epigee.org/guide/sexuality.html>.
- Philippine National AIDS Council, Republic Act 8504: *The Philippine AIDS Prevention and Control Act of 1998, Implementing Rules and Regulations*. Manila: Philippine National AIDS Council, European Union, 1998.

UNAIDS (United Nations Programme on AIDS), *Report on the Global HIV/AIDS Epidemic*, available online at http://www.unaids.org/epidemic_update/report/Epi_report.html#glob.

University of California at San Francisco, *HIV-Insite: Gateway to AIDS Knowledge*, available online at <http://hivinsite.ucsf.edu>

U.S. Census Bureau, *International Database (IDB) Summary Demographic Data*, available online at <http://www.census.gov/ipc/www/idbsum.html>.